

D o m.

VII.

Devojka vitkostasa, sinjeoka,
kot na majoliki si rožni cvet:
iz tebe srka žejna duša med,
gorkó prižema te iskrena roka.

Kot ob opori trta si visoka,
ki spenja se na živo solnce gret:
nasé priklepa te junak razvnet,
razgreva kri ljubezen ti globoka.

Devojka sinjeoka, vitkostasa,
pomlajaš sivi las in vžigaš kri
kot v kresni noči vila zlatolasa.

Kar iz oči ti ognja plameni
in kar vabila tvojega je krasa —
junaku le so tvojemu dári.

VIII.

In kam, za Boga, lahka gre ti pot?
Mordà k svetniku Feliksu greš v Mesto,
mordà na Brezje si ubrala cesto,
da Mamka božja te očuva zmot?

Na Záplaz morda vabi te Gospod,
da zamori ti v duši kal zločesto? —
Takó-le vdano gledam le nevesto,
ki pernico rahlja za lastni rod!

„Na prsih škapulir in v prsih čast:
to me prepelje čez morje viharo,
kjer čaka jutro mene zlatožarno.“

Ko dvigne se do rodne grude slast,
nobena naju ne vzdrži oblast,
da se ne vrnem z njim v zavetje varno!“

IX.

Ilik krova rodnega mi lipa rase,
bogata cvetja je dehtečega,
in z okna rožni grm bogat smehlja se,
obsipan s čarom popja rdečega.

Prijazno janje se po travi pase,
iz sence mati zre ljubeče ga.
Poslušam zvona vélikega glase,
Miklavž - patrona nam slavečega.

Ta dragi svet je bil mi prizorišče
veseli igri mojih mladih let,
ki tekla je brez tehniških mi hib.

Če na ukaz ostavil sem igrišče,
z aplavzom ni bil moj odstop sprejet:
saj nosil nam Miklavž je tudi — šib!

X.

Srčno smo, bratje, takrat se objeli,
ko stopil je pred mene dalek pot!
Okovi so na videz odleteli,
ki so držali me na beli rod.

A časih v mraku so zaplameneli
na jugu bliski — v pozdrav odondot,
kjer niso žari dušam izgoreli,
ponosno se iskroč pod néba svod.

O, bratje, silno, véliko življenje
še bolj nas druži, jači bolj pogum:
može ustvarja boj, moč da trpljenje!

Kot hrasti ste tam sredi starih šum,
ki ne potare vihre jih šumenje:
ostalo vam srcé, ostal je um!

XI.

Napori lastni, ljubice zvestost
zgradili so mi do blaginje most:
pod eno streho skrbno sva znosila,
kar sva prejela in si pridobila.

Ob vratih se razbije vsaka zlost,
odkrhne se viharjev ljutih ost:
ljubezen solze vse je posušila,
med dvema svetoma je zid zgradila . . .

Ko pride noč in kadar dan zasine,
enako svetlo je pri nas obema —
kar vera si zgradi, nikdár ne mine.

Življenje se z življenjem v slast prižema,
in iz srcá pretajnostne globine
zavest zaupnosti ves dom objema!

XII.

Za mano sanja zora mladih dni,
nepovratljiva, v srcu vedno živa,
kar tema mi bodočnosti prikriva,
ni upa ni strahú mi ne budi.

Živi le, kdor sedanjosti živi . . .
Iz hipa v hip vsa doba se nam zliva,
v naporu zdanjem dan prihodnji sniva —
kdor se boji, naj leže in zaspi! —

Življenje resnosti je izobilje,
a dom mi je neoskrunljiva last,
z nasiljem vračam vsakemu nasilje!

V sanjavosti močém ne klije rast,
ukrepov zrelih ne zatre nemilje —
vodnica delu je domovja čast!

E. Gangl.

Polikarp.

Spisal Ivan Cankar.

II.

očasi je šel župnik preko dvorišča, mimo vrta. Na jablanah je pošuševalo listje in je padalo. Zavil je na cesto, ki se je svetila v mesečini kakor s svežim snegom pokrita.

Od cerkve do pokopališča je bilo komaj sto korakov. Že je stal župnik pred velikimi železnimi vrati, prijel je za kljuko in je stresel nalahko. Glej, kljuka se je vdala, vrata so se odprla, zaškripala so hripavo in župnik je stopil na blagoslovljena tla.

Mesečina je oblivala vse pokopališče; tenke, dolge sence so se bočile preko gomil. Sredi pokopališča je stal velik križ z razpetim Kristusom in njegova senca je segala prav do železnih vrat.

Župnik se je odkril in je povetil glavo. Zgodilo se mu je čudno, bridkost mu je napolnila srce. Komaj je še mislil na strahoto te noči in svoje poti, komaj je še videl pred sabo vegaste, plesnive križe, polpodrta kamenita znamenja. Greh, zdavno že obžalovani, milostno odpuščeni, so mu ob tej zlosumni uri obtežili dušo.

Dolga je bila pot od križa do mrtvašnice — preromal je pač dolgo življenje . . .

Tako stoji starec, betežen ves in sivoglav, blizu konca dolge poti in spozna ob prepozni uri, da ni služil ne Bogu in ne svojim bližnjikom, temuč sam sebi in svojemu mesenemu poželenju. Vsa dobra dela — in toliko jih je bilo! — so izvirala iz hinavstva. Ni čakal človek plačila v nebesih; stoterno si je povrnil sam in je občutil povrhu še ukradeno sladkost dobrodelnosti . . .

Naslonil je župnik glavo ob veliki križ in je molil.

Kaj se ni oglasilo od mrtvašnice sem, poklicalo z nestrpnim glasom, kakor kliče človek, ki gleda na zlobnourni kazalec ure in bi ga rad ustavil z nejevoljno roko? . . . Župnik se je napotil po beli, peščeni stezi proti mrtvašnici. Visoko v zvoniku je zahreščalo, zdrknilo, ura je bila polnoči. Jadrno je bil prišel sveti čas, komaj minuta je minila od zgodnjega večera do te skrivnostne ure.

Župnik se je oziral na vse strani in ni zapazil ničesar. Toda zdelo se mu je, da se je bilo zgenilo tu, tam, da je šklepetalo, pošumevalo narahlo, da se je klopotoma zapiralo in odpiralo, kakor da bi odskakovali pokrovi od rakev. Dihnila mu je v obraz zatohla mrtvaška sapa, hušnilo je prav mimo njega breztelesno bitje, nemirno blodeča duša, z grehi obložena, v stoletni ogenj obsojena.

Pokrižal se je in je pobožno sklonil glavo.

„O vi pravični, pod bremenom kesanja vzdihujoči, ki prosite objokani pred nebeškimi vrati, dodeli vam Bog svojo neskončno milost!“

Jadrno je hitel čas in župnik je vztrepetal, ko ga je poklical nestrpen, ves že zlovoljen glas. Pod zaščito pobožne molitve se je bližal župnik mrtvašnici. Vdano mu je bilo srce, noge pa so bile trudne in so se tresle.

Počasi je odprl duri in je postal na pragu. Temno je bilo v mrtvašnici, le skozi okno je sijal pramen bele mesečine, naravnost na mrtveca, ki je ležal na visokem odru. Župnik se je približal, stal je tik pred njim.

Neznanec je bil oblečen še zmerom v tiste razcapane cunje; prsi so mu bile razgaljene. Ležal je iztegnjen na odru, roke ob životu. Glava je bila globoko nagnjena, ležala je na trdem lesu. Nikogar ni bilo, da bi bil položil siromaku blazinico pod glavo ali vsaj kako staro kamižolo. Župniku se je zasmilil; sklonil se je in je iskal po mrtvašnici; naposled je našel v kotu zraven lopate raztrgan predpasnik in prazno vrečo; položil je oboje neznancu pod glavo in zdelo se mu je, da je bil siromak sam vzdignil glavo ter se hvaležno oddahnil. Nato je prinesel župnik vegast stol ter je sedel poleg odra, neznancu ob vzglavje.

Opazoval mu je obraz, ki se je svetil v mesečini. Lica so bila rumenkasto bleda, oči so bile globoko vdrte, napol zatisnjene. Dasi je bil obraz ves poraščen in so padali kuštravi lasje do obrvi, je bilo župniku očito, da je bil človek še mlad in da je bil njegov obraz nekdej pač zelo bel in nežen. Veliko, brezkončno trpljenje je bilo zarezalo gube vanj, je stisnilo prej tako polne in vesele ustnice in je potisnilo obrvi do oči. Pogledal je na roke — tudi roke so bile majhne in nežne, toda vse razpraskane in od solnca zarjavele.

Župnik je vstal in se je sklonil preko mrtveca.

„Povej mi, kdo si, da zadobi moja duša mir!“

Zgenile so se trepalnice, smehljal je zaigral okoli ustnic. Župnik je zapazil strahoma, da ni ležal mrtvec pred njim, temveč živ človek, ki se je zatajeval iz same hudomušnosti.

„Povej mi, zakaj si bil prišel k meni ob tako poznem času? Povej mi, kaj hočeš od mene, da si tako prišel ter ugrabil mojemu srcu zadovoljnost bogoslužnega starca? Kaj sem ti storil, da si vznemiril poslednje dni mojega življenja?“

Župnikov glas je bil proseč, skoro jokajoč. Smehljal na obrazu neznanca pa se je širil, zmerom bolj razločen je bil in zmerom bolj prešeren. Oči so se polagoma odpirale, punčice so se obračale na desno stran in so se svetile. Naposled je zganil nalahko tudi z roko. uprl se je z dlanjo, kakor da bi se hotel vzdigniti.

„Kaj me ne poznate, gospod župnik?“ je vprašal smehljaše, z zelo prijetnim, mehkim glasom. V tej lepo zveneči mehkobi je bilo celo nekaj plahosti, ki je bila ostala neznancu pač še iz življenja.

„Ne, prijatelj, ne poznam te!“ je odgovoril župnik odkritosrčno. „V tvoji suknji je bil listek z imenom ‚Polikarp‘; ampak takega imena, oprosti, ni imel še živ človek na svetu. Pač sem že krstil tisoč ljudi v dolgih dneh svojega pastirovanja, toda ne spominjam se, da bi bil kaznoval nedolžnega človeka z imenom Polikarp...“

Resnično se je vzdignil neznanec na odru, uprl se je ob desni komolec, sklonil se je bliže k župniku, svetle oči so bile zdaj široko odprte.

„Domislite se, gospod župnik, domislite se!“

V enem samem trenutku je preletel župnik v svojih mislih dolgo vrsto let ter se je ustavil v davni preteklosti. Ustavil se je — kri mu je ginila iz lic in začel se je tresti po vsem životu. Iztegnil je roko proti neznancu in se je umikal z omahujočimi, okornimi nogami.

„Ali ste se domislili, gospod župnik?“ ...

Smehljal na ustnicah neznanca je bil še bolj prešeren, že je bil zloben, nekaj sovražnega se je zasvetilo v očeh.

„Ali ste se domislili? ... Zdaj sem prišel, da narediva račun. Dolga je bila cesta in skoro sem se bal, da ne izgrešim cilja, ali da ne obležim tam kje v jarku. Natanko ob pravem času sem dospel, kakor da bi bil izračunil na minute; toliko da so me še nosile noge in niti moči nisem več imel, da bi si bil poiskal pošteno vzglavje... Vedel sem, da pridete nocoj, in lepo je, da ste prišli ... Narediva račun!“

Skrčil je tudi kolena, vzdignil se je čisto na odru in se je napravljal, da bi vstal.

Župnik je iztegnil obedve roki in je pokleknil.

„Usmili se v imenu božjem, usmili se starca!“

V istem hipu je legel neznanec na oder, glava je udarila ob les in nato je ležal iztegnjen, roke ob životu, popolnoma kakor prej; tudi oči so se zaprle in le skozi ozki presledek je gledala motna, mrtva belina.

„Tebi, o Bog, čast in hvala!“ je zavzdihnil župnik. Pot mu je lil od čela, tresel se je po vsem životu, in ko je vstal, je komaj premaknil nogo; šel je sključen, težko sopeč, kakor devetdesetleten starec, ki gleda v tla in išče groba . . .

Ob durih je bilo v izdolbenem črnem kamenu par kapljic blagoslovljene vode. Župnik je pomaknil vanjo prste in se je najprej pokrižal, nato je poškopil v znamenju križa tudi mrtveca.

„Pôživaj v miru!“

Na glas je izpregovoril, toda nič vere ni bilo v tem glasu, trepetajočem od groze. Poslednjikrat se je ozrl na mrtveca in zdelo se mu je, da strmi vanj skozi presledek med trepalnicami . . .

Še svetlejša je bila mesečina, ko se je vračal župnik preko pokopališča. Jasno je bilo kakor po dnevi; sence so bile bolj krepko začrtane, svetloba je bila žarnejša nego v solncu; razdalje so se izpremenile; vse stvari so bile bližje in manjše. Tam v dolini je ležala vas in bele hiše so bile tako blizu in tako majhne so bile, da bi se človek sklonil ter pokrtil z dlanjo vso vas.

Župnik je zaprl železna vrata in se je vračal počasi ob zidu, ob vrtu proti farovžu. Zelo dolga se mu je zdela pot in truden je bil. Ko je došel na dvorišče, je stopal potihoma in oprezno, da bi ne hreščal pesek pod koraki. Prav tako potihoma in oprezno je odpiral duri, da bi se morda ne vzdramila kuharica, poslušala še v poluspanju, nato poskočila strahoma ter prižgala svečo. Plazil se je po stopnicah, kakor tat je odpiral duri v spalnico. Ves utrujen in bolan je sedel na stol poleg postelje in je zakril obraz z rokami.

„Hudo si me kaznoval, o Gospod! . . .“

Danilo se je komaj, ko so sedeli v kuhinji hlapec, kuharica in dekla.

„Take noči še ni bilo!“ je zavzdihnila kuharica. „Kaj nisi slišal, Miha, kako je hodilo po dvorišču, po stopnicah?“

Tudi Miha je bil ves zaspan in zlovoljen, kakor po prečuti noči.

„Seveda sem slišal! Mimo okna je šlo, prav dobro sem videl, ko sem se nenadoma zbudil; tam na cerkvi se je zibala senca ob zidu . . .“

„Poslušam, poslušam,“ je pripovedovala dekla, „in slišim, kako se plazi mimo okna kakor tat. Kri mi je zastala — vedela sem precej, da hodi okoli tisti razbojnik, ki je umrl po noči v hlevu, Bog mu daj večni mir in pokoj! Od strahu si ne upam dihati; on pa gre prav mimo okna, zadene se s komolcem obnje in gre dalje. Daleč je že bil, ko vstanem in vzamem molek in stopim k oknu. Kaj sem videla tedaj, o ljudje krščanski? Nekdo hodi po pokopališču, postane pred velikim križem, odpre duri v mrtvašnico. Tisti človek je bil, ki je umrl po noči v hlevu . . .“

Vsi trije so se pokrižali.

„V tej hiši ni vse po pravici!“ je govorila kuharica tiše, skoro šepetaje. „Zakaj je prišel naravnost v farovž in je umrl tam, tebi nič, meni nič? Pa zakaj se plazi zdaj tod okoli, ne zadobi miru?“

Spogledali so se in vsem trem je zaključevala v srcu ista misel.

„Nocoj ne bom zatisnila očesa!“ je potožila dekla. „Zakleni, Miha, zakleni varno vse duri — Jezus, če bi prišel v sobo, stopil k postelji! Razbojnik je bil v življenju . . .“

Miha je stresel z glavo.

„Ne pomaga nič, zapirati duri . . . Ko sem bil v mestu, pomislite, kaj se je zgodilo tam. Leži v mrtvašnici družba mrličev, brezbožnih ljudi, potepuhov, ki so si bili sami končali življenje z neverno roko. Trdno so bile zaklenjene duri — toda zjutraj, glejte, leži pred durmi, ves potolčen, star in nemaren žid. Po noči, opolnoči, so ga bili pretepli tovariši ter so ga vrgli iz mrtvašnice, ker je bil ostuden in je dišal neprijetno. Taki so ljudje!“

Kuharica se je stresla od groze.

„Tako blagoslovijo človeka in ga pokopljejo po krščansko, on pa, ne da bi mirno spal in čakal božje sodbe — o, zame ne bo več mirne noči; in pokopališče je tako blizu! . . . Če bi popoškopili prag in okno z blagoslovljeno vodo?“

„Dobro bi bilo!“ je prikimal hlapec. „Ampak, po pravici rečeno, ne bojim se mrličev. Nikomur še nisem storil hudega, temu razbojniku celo ne. Tisti naj se ga boji, ki ima kaj na vesti!“

In spet so se spogledali vsi trije.

„Pojdi zdaj, Marta, pokliči gospoda!“

Miha je vstal in se je napotil v hlev, kuharica pa je šla buditi župnika. Težka ji je bila pot, noge so ji bile okorne od ponočnega,

komaj prestanega strahu. Stala je nad stopnicami, ni si upala potrkati, še proti durim ne pogledati. Prijela je naposled za kljuko in se je zelo začudila; duri so bile samo priprte.

S plahim korakom je prestopila prag; prva soba je bila prazna. Potihoma, po prstih je stopala proti spalnici in srce ji je bilo tako težko, stisnjeno od groze, kakor ponoči, ko se je plazila skrivnostna senca mimo okna.

„Tod je hodil!“ je pomislila in se je pokrižala.

Tudi v spalnico so bile duri samo priprte. Odpahnila jih je narahlo ter je pogledala v izbo. Župnik je sedel na stolu poleg postelje globoko sključen, čelo skoro na kolenih in obraz zakrit z rokami. Oblečen je bil, črevlji so bili rosi in suknja je bila spodaj ob robu oblatena; klobuk je ležal na tleh.

„Jezus, Marija in vsi sveti angeli božji!“

Z omahujočimi koraki se je vrnila kuharica v kuhinjo, sedla je na stol in dolgo ni izpregovorila besede. Naposled so se ji usule solze po licih.

„Molite, ljudje, molite za gospoda in za njegovo ubogo dušo!“

(Dalje prihodnjič.)

Ne obupuj!

Črna obupa je pot,
polna težkih zmot.
Z iluzijami ideale
mečeš raz vzvišene piedestale,
slepo divjaš proti samemu sebi,
kakor temne oblake na nebi
vidiš vse svoje dejanje,
vidiš vse svoje nehanje
in do grla se dvigne ti stud.
Bodi pravičen, ne bodi krut!
Če ti je zvezda sijala le eno noč,
bodi hvaležen, bodi hvaležen
in misli, da spet se povrne nekoč!

Pavel Golob.

Dve ljubici.

Spisal Janez Trdina.

(Dalje.)

a steni pri postelji je visela krasna podoba ruskega carja Aleksandra I. Bila je vsa v cvetju, da se ni obod nič videl. Začudim se in vprašam, kaj pomeni ta lepa in tako po praznično nališpana slika? Krčmarica za-kašlja, premolči dve ali tri minute, potem pa veli z bolj tihim, nekako skrivnostnim glasom: „Ta podoba je narejena na Dunaju. Podaril jo je v Ljubljani moji sestrični Marički sam ruski cesar Aleksander za spomin, ko je odhajal iz Ljubljane nazaj na Rusko. Marička je slovela za najboljšo perico. Zнала je oprati tudi svilene in druge tanke gosposke tkanine tako lično kakor nobena druga. Vsa največja gospoda so ji dajali svojo opravo v perilo. Zgodilo se je pred kakimi petintridesetimi ali šestintridesetimi leti, da so se zbrali v Ljubljani vsi cesarji in kralji in tudi njih ministri. Hoteli so urediti svet tako, da bi se moglo živeti na njem brez puntov in vojská. Med vladarji je bil takrat najmočnejši ruski cesar Aleksander. Ti velikaši so ostali v Ljubljani več mesecev. Puščili so v njej dosti denarja. Ne le hišni gospodarji, pri katerih so stanovali, tudi rokodelci, vozniki, gostilničarji in drugi obrtniki so imeli zlato žetev tisto leto. To se ve, da so potrebovali ta gospoda tudi peric. Mestna gosposka je cesarju Aleksandru priporočila za perico mojo sestrično Maričko, ki je dopolnila takrat dvajseto leto. Med ljudmi se je čul splošen slov, da med dekleti prostega stanu ni nobene, ki bi se za lepoto mogla kosati s Pangretovo Maričko. Ljubljancani so ta glas ne le potrdili, ampak so ji hvalo še povišali, češ, da niti med mestnimi gospemi in gospodičnami ni nobene, ki bi bila tako lepe rasti, zdrave polti, prijetnega obraza kakor Pangretova Marička. Vladarji se v Ljubljani niso le pomenkovali o tistih nujnih poslih, radi katerih so se sešli, hoteli so se tudi včasih kaj poveseliti in pokratkočasiti. O cesarju Aleksandru bi se dale napisati cele bukve, kako se je znal zabavati in šaliti z našimi rojaki in rojakinjami v Ljubljani. Občeval je ž njimi kaj rad že zato, ker jih je razumel, ker so Rusi taki Slovenci kakor mi Kranjci. Veliko se je tudi kvasilo, kako zelo da pritiska ta cesar za dekleti, za

mestnimi in za kmetiškimi brez razločka. Ljubljanci so mu dali pet ali šest glavnih ljubic in si pravili dolge povesti, kje in kako se je z vsako seznanil. Jaz pa prav dobro vem, da so bile to same prazne čenče. On je ljubil res našo rojakinjo, ali samo eno, in ta je bila Pangretova Marička, moja sestrična. Cesar Aleksander ni bil takrat več mlad, ali starec pa še tudi ne. Lepšega moža, nego je bil on, si človek ne more lahko misliti. Bil je visok, krepak, trden kakor iz jekla, v obraz pa prijazen in blag, da se ga ljudje niso mogli nagledati. Vse obličje je izpričevalo in kazalo njegovo veliko modrost, milost in mogočnost. Pa kako čudno ljubeznivo se je glasila vsaka beseda iz njegovih ust. Človek bi se ga ne bil nikoli naveličal poslušati. Pregovoriti je znal vsakogar na vse, karkoli je hotel. Mislim, če bi bil zatrdil: sneg je črn, ne pa bel, da bi mu bili mnogi skoraj verjeli. Ljubljanci so si pravili marsikaj o tem svojstvu njegovem. Kralji in njih ministri so se na svojih shodih dostikrat hudo sporekli in se prepirali cele ure. Kadar pa je stopil mednje Aleksander, nastal je mir v petih minutah. Izustil je tako modro in pravično besedo, da so morali vsi pritrditi. Baš zato se je na teh shodih vselej tako sklepalo, kakor je želel ruski cesar. Če je hotel, pa je zmagoval Aleksander tako zlahkoma tudi ženski spol. Znal je biti tako sladak, prilizljiv, prisrčen, da mu se nobena ni mogla dolgo upirati. Po Ljubljani se je sploh trdilo, da so zaverovane vanj vse gospe in gospodične. On pa ni maral nobene, dasi dobro pomnim, kako pridno in premeteno so ga lovile. Marička pa mu se ni nikoli prilizovala, in vendar se je zaljubil baš vanjo. Ko sta bila nekoč sama, pogledal jo je tako milo, da ji je kar srce zatrepetalo od radosti. Obenem jo je prijel za roko in dejal s čudovito nežnim glasom: Marička, ali bi hotela biti moja prijateljica, jaz te ljubim? Ona je zaihtela in se od osuplosti in sramežljivosti zgrudila na tla. On jo dvigne in posadi k sebi na zofo. Vpraša jo še enkrat in srce ji ne da, da bi mu odrekla. Preveseli dnevi so tekli zdaj obema. Največkrat sta se videla v cesarjevih sobah. Izprehajat pa se nista hodila skupaj, ker bi bilo naredilo to preveč hrupa. Enkrat je dal cesar vpreči svoje prelepe konjičke, pa so se drdrali proti Dolu on, Marička, njegov kuhar in sila velik in prekrasno opravljen kazak. Ostali so v Dolu ves dan. Ta kraj je slovel takrat za najlepšega na vsem Kranjskem radi vsakovrstnih umetnin, s katerimi ga je okrasil bogati grajščak. Nahajali so se tod prostrani vrti, polni najzlahtnejšega sadnega, semintam pa tudi gozdnega drevja, ki je stalo posamez, ali v gručah, ali pa v dveh

vrstah, kakor je bilo lepše za oči. Po žlebih so se pretakali hladni studenci in voda se je zbirala v marmornate kotline, po katerih so švigale in se igrale zlate ribice. Blizu grada je gospodar dal prirediti prečuden gaj ali log. V njem so se vile in križale steze na vse strani tako umetno, da je človek brez vodnika blodil lahko ves dan po njem, ne da bi mogel najti izhod. V grajskem muzeju so se videle neznansko lepe živali iz tujih dežel in še sto in sto drugih redkosti in imenitnosti. Po ravnih, gladkih cestah se je šetalo vse polno gospode, ki so hodili tja iz mesta na veselice in južine. Vse oči so se vpirale v cesarja Aleksandra in tudi v Maričko. Ta je bila oblečena po domače, ali tako bogato in bahato kakor gotovo še nikoli nobeno kranjsko dekle kmetiškega stanu. V opravi njeni ni bilo nič platna, nič bombaža, nego sama svila in baržun. Na glavo si je bila dejala pretanko pečo z grebenom in z najdragocenejšimi mrežami, ki so se v Ljubljani dobiti mogle. V ušesih je imela težke, zlate naušnice z almazom, dijamantom; okoli vratu so se ji lesketali štirje nizi, dva niza koral, dva pa najčistejših biserov. Na prsi si je pripela veliko zlato žabico z almazom, svilen krilo pa si prepasala s sklepancem, ki je bilo v njem skoro toliko zlata kakor srebra. Na rokah je nosila ta dan imenitne zapestnice, vse posute z drobnimi rubini in almazi, lepših niso mogle pokazati niti najslavnejše grofinje in kneginje. Cesar Aleksander se je bil v Dolu tako razigraval od zadovoljnosti in sreče, da je ustavil vsakega kmeta, ki ga je srečal, in se razgovarjal z njim nekoliko minut. Otroke je jemal materam in pestunjam iz naročja, pa jih ujčkal in božkal in jim dajal obilo slastic, ki jih je pripeljal s sabo. Vidite, tako ponižen in dober je bil ta cesar, zato ga je pa Bog tudi tako visoko povzdignil. Pokazal je prav očitno, da ga ljubi, ker je ljubil tudi Aleksander njega. Izkušal ga je dolgo in hudo, predno ga je poveličal. Napoleon je slovel za junaka vseh junakov, saj si je bil pridobil silno cesarstvo in je premagal vse svoje sovražnike. Strahoval je veliko let tudi cesarja Aleksandra in se je tako napuhnil, da ga je mislil odstaviti. Hotel ga je potem zapreti v zlato kletko in voziti po svetu, da bi ga kazal ljudem in ga sramotil. Spravil je pokonc štirinajst narodov in jih gnal v rusko deželo. Rusi pa so zapustili svoja mesta in vasi in jih požigali sami, da Napoleonova vojska ni dobila nikjer ni stanovanja ni živeža. Po božjem dovoljenju pa je prišla vendarle do poglavitnega mesta Moskve. Napoleon se je nadejal, da se bo prelepo živelo in prezimilo v njem pri dobri hrani in pijači. Rusi pa so zažgali in uničili tudi Moskvo in se dvignili

zdaj vsi na Napoleonovih štirinajst narodov. Strašne skrbi so jele mučiti francoskega cesarja, kako bo preživil svojo vojsko. Pisal je Aleksandru preprijazno pismo, v katerem ga je prosil, da bi se ž njim pomiril. Svet naj se razdeli tako, da ga bodeta imela vsak pol in si bodeta torej enaka. Aleksander mu je odpisal: „Ti si boja že sit, jaz ga šele začenjam. Na nebu je samo eno solnce, tudi na svetu ne moreta biti dva gospodarja. Ali ti ali jaz — eden naju mora pasti in poginiti. Bog sam pa bo razsodil najino pravdo na bojnih poljanah.“ In tako se je res tudi zgodilo. Bog je obsodil Napoleona, ki je v svojem napuhu zaupal samo sebi, ne pa njemu. Podelil je zmago ponižnemu Aleksandru, ki mu je ostal vedno zvest služabnik v vseh nesrečah svojih. Srditi Rusi so pokončali vseh štirinajst narodov Napoleonovih. On sam je pribežal domov preoblečen v bornih saneh. Kmalu pa je zbral novo silno vojsko. Aleksander združi proti njemu vse cesarje in kralje. Na prostrani ravnini se vname grozovit boj, v katerem je bila razbita v prah vsa mogočnost Napoleonova. Sovražniki so ga ujeli in ga poslali na daljni otok v ječo in tam je tudi umrl brez časti v največji revščini kakor kak neznan berač. Njegov zmagovalec Aleksander je zdaj prvakoval med vsemi vladarji tega sveta, vsi narodi so ga slavili in imenovali svojega rešitelja in največjega dobrotnika. Njega vsa ta hvala nič ni izpridila. Ostal je pohleven in ponižen pred Bogom in pred ljudmi do zadnjega trenutka svojega življenja. Marička je imela pri njem nebesa že na zemlji. Aleksander je često in bridko obžaloval, da velja za vse vladarje trdi zakon, po katerem se smejo ženiti samo v vladarskih rodovinah, ne pa kakor drugi ljudje po glasu svojega srca, to je, iz ljubezni. Da mu ni branil ta bedasti zakon, izvolil bi si bil za ženo prav gotovo svojo sestrično Maričko. Le pomislite ta čudež — prosta Kranjica bi bila postala cesarica največje dežele, ki je na svetu, in soproga takega prekrasnega in preslavnega vladarja! To, kakor pravim, se ni moglo zgoditi, ali že nedolžna ljubezen ž njim ji je nakopala cele gore zavisti in sovraštva. Pa kako ne bi! Vse grofinje in kneginje in vse druge gospe in gospodične so koprnele po tej sreči in časti — on pa je preziral njih dobrikanje in podaril svoje cesarsko srce kmetiškemu dekletu, ki ni znalo niti po nemški govoriti! Moja sestrična je dobro vedela, kako jo črte in preklinjajo vsa velika gospoda, zato se je je ogibala in se varovala, kar je le mogla. Gospe so ji pošiljale iz svojih kuhinj tort, pečenih fazanov in drugih imenitnih jedil, ali ona jih ni nikdar pokusila. Nekoč ie vrgla reženj take torte psu.

Pes ga je hlastno pogoltnil, potem pa zacvilil in pobegnil. Začel je še tisto uro popadati ljudi. Bilo je kazno, da je stekel; gospodar ga je moral dati ustreliti. Zdaj se je pokazalo očitno, da so zavidne babure hotele Maričko ostrupiti. Ona je razdrila z gosposkimi ljudmi vse občevanje, ta previdnost jo je rešila. Živela je odslej brezskrbno, vsa blažena samo za svojega ljubeznivega Aleksandra. Ali dnevi sreče človeku le prehitro potekajo. Vladarji so dovršili v Ljubljani svoje posle in se razšli. Tudi ruski cesar se je moral vrniti v svojo domovino. Ko se je Marička z njim poslavljala, storilo se ji je črno pred očmi, da je omedlela. Životarila je potem sama zase, vsak dan je točila bridke solze po izgubljenem raj. Umrta je še tisto leto, najbrž ji je počilo srce od neskončne žalosti in obupnosti. Meni je zapustila razen več drugih reči tole sliko cesarja Aleksandra. Morala sem se ji zaveriti, do jo bom tako častila, kakor jo je ona sama, da jo bom ovenčala vsak teden z najlepšimi, svežimi cveticami, ki se bodo mogle dobiti na grajskih vrtih. To svojo zavezo izpolnujem zdaj že več nego trideset let in jo bom izpolnjevala drage volje do konca svojega življenja.“

Poslušal sem jako pozorno to zanimivo povest o ljubezni ruskega carja Aleksandra z našo rojakinjo. Vzbujala mi je mnoge dvojbe in sumnje. Tudi sem se moral čuditi Nilkaričini govorici, ki se mi je zdela preveč olikana in gosposka za prosto dolenjsko krčmarico. Vendar sem zamolčal svoje pomisleke, da ne izgubi žena do mene zaupanja. Ko je dovršila pripovedko svojo, sem jo vprašal, če ni delalo velike težave to občevanje i ruskemu carju i Marički. „Mi in Rusi smo res da oboji iste krvi, oboji Sloveni, ali po jeziku se vendarle precej razlikujemo, da se ne razumemo prav lahko. Kaj vam je sestrčna o tem povedala?“

Krčmarica mi odgovori: „O, to je šlo brez velike neprilike. Malo težavno je bilo samo prve dni. Ruski jezik je jako podoben kranjskemu, še bolj pa slovenskemu, kakor ga imamo v bukvah. Nekaterе besede so res drugačne pri nas nego pri Rusih, te si je Marička brzo zapomnila. Konj se zove po ruski lošad, pes sobaka, denar denga, oko glaz, miza stol, naš stol pa stul i. t. d. Tudi Aleksander se je naučil od Maričke nekaj kranjskih besed in tako sta govorila cele ure vsak po svoje in se prav dobro razumela. Našo kranjsko deželo je imenoval cesar ukrajinsko in je pravil moji sestrčni, da ima tudi on pod svojo oblastjo veliko in lepo deželo, ki se zove tako kakor naša Ukrajinska ali Ukrajina. Ta dežela je rodila brez broja silnih junakov, ki so nabijali Turke in vse ruske

sovražnike, da je bilo veselje. Tam živi še zdaj jako krepak rod. Dekleta mu slove po svoji lepoti, žene po svoji pridnosti in gospodarnosti, moške po svojem neomadeževanem poštenju in svobodo-ljubju. Prav zelo ga veseli, da so tem ruskim poštenjakom podobni tudi naši Kranjci. S komerkoli je o njih govoril, mu je vsakdo za-trdil, da lepših deklet, boljših gospodinj in zastavnejših gospodarjev, nego so kranjski, nima dunajski cesar v nobeni drugi svoji deželi.“

(Konec prihodnjic.)

Zmaga.

Spisal Fr. Strnad.

(Dalje.)

možila se je bila s tistim apatičnim čutom, ki se je je bil lotil, odkar je za trdno vedela, da tisti, ki se ga je tako goreče oklepala njena ljubeča duša, nikdar ne bo mogel biti njen . . .

Bilo je tretje leto po onih dogodkih . . . Črez poletje je oddajala tudi njena mati majhno, a čedno in skrbno opremljeno sobico tujcem. In slučaj je hotel, da si jo je najel baš dvorni svetnik pl. Saalfeld, ki se je bil prišel tisto sezono krepčat z mrzlimi kopelmi . . .

Ona je bila v zadnjih treh letih močno zrasla in tista tiha, skrivna otožnost, ki se je bila naselila v njeno mehko srce in katere se nikdar prav iznebiti ni mogla, ji je bila nenavadno zresnila lice. Ta resnost pa je čudovito pristajala njeni plemeniti zunanjščini. Bilo je nekaj ponositega, aristokratskega v vsej njeni prikazni . . .

Pl. Saalfeld se ni mogel načuditi nežnim, a vendar tako izrazitim potezam njenega lepega obraza. In ta graciozna gibkost in mehkoba linij, v katerih se je oblikoval nje vitki stas! „Odkod se je vzelo to?“ si je dejal po tihem. Niti na cesarskem Dunaju ni videl kdaj kaj lepšega! Zlasti pa je imel pogled njenega podolgovatega, temnorjavega očesa veliko moč do njega. Čutil se je vselej kakor pomlajenega, kadar ga je zadel žarek iz tega očesa.

In tako se je zgodilo, da se je pri svojih petinštiridesetih letih strastno zaljubil v devetnajstletno dekle. On, ki je vedno živel v veri, da se je zanj močiti pred petdesetim letom prežgodaj, se je

zdaj z mladeniško naglostjo odločil, da zasnubi to deklico ter jo povede s seboj v stolno mesto države . . .

Seveda je navzlic svoji ognjevitosti in naglosti poprej vse dobro premislil! . . . Da bi se s tako ženo ponašal lahko tudi v tistih odličnih krogih, v katerih je doslej občeval, o tem je bil prepričan, in sicer tem bolj, ker je vedel, da bode s tujko vzbujal mnogo večjo pozornost in zanimanje, nego če bi se poročil s kako znano osebo. To, da ji je nedostojalo zdaj še morda nekoliko one družabne rutine, s katero treba nastopati v medsebojnem občevanju, ga ni prav nič plašilo, ker mu je bilo znano, s kako lahkoto si ženske prilaste take stvari, in ker je bil kmalu opazil na njej, da ima izredno fin čut za to, kaj se spodobi in kaj se ne spodobi . . . Polagal je na vse to tem večjo vrednost, ker je vedel, da ji ni priučeno, ampak prirojeno, in torej ni mogel dvojiti o tem, da se bo še izpopolnjevala . . .

Da ni bila bogata, to je bila postranska stvar. Denarja je imel pl. Saalfeld zadosti sam in naposled ni bilo prav nikomur treba praviti, da je bila njegova žena brez premoženja, niti ne, da ni hči kdove kako slovitih staršev . . .

Poglavitna reč je bila, da je bila krasna, krasna tako, da je morala izzivati splošno občudovanje . . .

Poleg vsega tega pa je bilo še nekaj, kar je dvorni svetnik pl. Saalfeld vpošteval pri svoji nameri. Poznal je dobro samega sebe in vedel tudi, da se ne bo izpremenil. Čutil je zaradi tega, da bi bilo dobro zanj, ako bi dobil ženo, ki bi s potrpežljivostjo prenašala posebnosti njegovega temperamenta in ki bi mu bila brezpogojno vdana . . . Kaj takega pa je mogel pričakovati samo od ženske, ki ni bila vzgojena v velikomestnih razvadah in katero je vezal nanj čut hvaležnosti . . .

Razodel je svoj naklep najprej dekletovi materi . . . Ta prvi hip ni mogla prikriti svoje osuplosti . . . Zdelo se ji je, da bi bilo umestneje, da bi bil zasnubil njo, devetintridesetletno vdovo, nego da je njeno hčer. Toda uvidela je hitro, da bi gizdavega dvornega svetnika odvrnila še od hčere, ako bi ne ugodila precej njegovi želji, in boječ se, da bi ne zamudila lepe prilike, ki se ji je nudila, da preskrbi svojo hčer in olajša življenje še sebi, mu je takoj obljubila, da hoče govoriti ž njo . . .

Hči pa je samo zastrmela in tako nekamo začudeno je pogledala, ko ji je razodela mati svetnikovo željo. Oči so se ji širile bolj in bolj, ko ji je mati hitela razlagati, kaka sreča jo je doletela, a rekla ni nobene besedice.

„V letih sta si res precej navzkrižna,“ ji je prigovarjala mati, „toda pri možu se ne gleda na starost! . . . Vse drugo pa — moj Bog! kaj hočeš lepšega? . . . Imela boš vsega zadosti, živela boš v razkošju in tudi meni — meni boš morda lahko pomagala! . . .“

Mati si je obrisala pri tem solzo in to je bilo hčeri dovolj.

„Da, da, mama! . . .“ ji je pritrdila in stvar je bila odločena.

Ker ni mogla biti njegova, ki ga je ljubila, ji je bilo precej vseeno, čigava žena postane. In ako je vse dobro premislila, je morala sama priznati, da je ta snubitev nekaka sreča zanjo. Njen oče, bivši uradnik brez privatnega premoženja, ni bil ničesar zapustil. Dokler bo mati živela, se bo še izhajalo z malo pokojnino . . . Ali kaj potem, če bi tudi mati umrla? . . . Kako naj bi živela ona potem? Da bi se ne mogla omožiti, to je sicer ni skrbelo . . . Toda tukaj na deželi — kje bi se dobil le količkaj primeren snubec zanjo?

Vse to je preudarila in izpredvidela je, da ne gre odkloniti ponudbe. Da, čutila je celo, da je svojemu prihodnjemu možu v nekem oziru v resnici hvaležnosti dolžna, zato je storila že tistikrat trden sklep, da bode kot žena po možnosti izpolnjevala svoje dolžnosti, in naj bi ji hodilo vse to še tako težko . . .

Seveda je pozneje često uvidevala, kako težko breme si je naložila! . . . Dobro volje ji nikdar ni nedostajalo, a v prsih ji je bilo včasih tako pusto, tako grozno pusto in prazno! Njeno srce je bilo često tako čudno nezadovoljno in skoro obupano! . . . Pogrešalo je tako bridko tiste sreče, ki si jo je nekdanj obetalo in po kateri je po pravici hrepeneti smelo! . . . Vse to jo je dostikrat nemalo vznemirjalo! . . .

In izkušnje so se le prepogosto oglašale! . . . Mlada, lepa žena poleg postarnega, bolnega moža v velikem mestu — saj se da misliti!

Eh, kako so se ji vsiljevali, kako se ji klanjali, kako se sukali okrog nje tisti pustolovci, ki koprne samo še po — izrednem, nedopustnem užitku! . . . V tem oziru je imel njen mož prav, da je bil ljubosumen! . . . In če bi bila ona hotela, kako lahko, kako lahko bi ga bila varala navzlic vsej njegovi skrbnosti, navzlic vsej njegovi pazljivosti! . . .

Vedno je vendar ni mogel držati na svoji strani, bile so družabne dolžnosti, ki so jo klicale proč od njega, in vsak dan ji je moral vendarle privoščiti nekoliko prostosti! . . . In kdo more sploh ženi zabraniti, ako je taka, če hoče . . . Kdo jo more tako nadzorovati, da ne bi mogla? . . .

Ali ona ni hotela! In zakaj ne? . . . Zakaj ni hotela navzlic temu, da ni bila zadovoljna, da ni bila srečna, da je njeno srce često tako silno koprnelo po utehi? . . . Včasih si je stavila sama to vprašanje, včasih se je sama sebi čudila! . . .

A nekoč se je zavedela, kaj jo varuje, kaj jo ščiti! . . . Nekoč ji je bilo hipoma jasno, da ni ne njen temperament, ne nje trdna volja tisto, kar jo dviga nad mnoge druge žene, kar jo krepí v boju proti zapeljivosti, kar ji daje moč, da vrši tako vzorno svoje dolžnosti . . . Naglo kakor blisk jo je prešinila zavest, da ima vso svojo zaslombo samo v oni mogočni, prvi ljubezni, ki je še vedno plamtela v njenem srcu, ki je dobivala takorekoč iz brezupnosti svojo življensko moč . . .

Samo eden, samo eden bi bil postal lahko nevaren njej in njeni čednosti, ako bi se bil zavzel za to; samo enemu nasproti bi ne bila morda dovolj močna, in to je bil on, po katerem je še vedno vzdihovala njena zapuščena duša! . . .

A njega ni bilo od nikoder — in hvalila je Boga, da ga ni bilo! . . . — —

* * *

Ana pl. Saalfeld je sedela v kupeju prvega razreda.

Bila je sama, popolnoma sama . . .

Želela si ni družčine . . . Vsakokrat, kadar je prišla na kako postajo pa je morala prestopiti iz enega vlaka v drugega, je dala izprevodniku lepo pitnino, namignivši mu, da naj jo pusti samo v kupeju . . .

Ne, Ana pl. Saalfeldova si ni želela družčine! Družčino so ji delale njene misli. Bila je srečna, vesela, da je bila enkrat sama, čisto sama . . . Zdaj, ko ni čula godrnjanja svojega moža, ko se je čutila zopet enkrat tako prosto, se je pogrezala njena duša v slast spominov na njeno prvo mladost, na one davno minole, srečne čase, ko je gojila še upe, nade . . . in nikogar ni marala, da bi jo bil motil v teh spominih! . . . Neko čudno hrepenenje se je lotevalo zdaj po tistih časih, čut, ki je bil bridek, a vendar zopet tako sladek, tako prijeten in osrečevalen! . . .

Že v hipu, ko je bila stopila v vlak, ji je bilo, kakor bi se bilo v njej izpremenilo nekaj, kakor bi jo bilo obšlo novo življenje . . . Njeno uho je čulo nove harmonije, njenemu očesu se je prikazaval svet v čisto drugem svitu . . .

Kako apatično je zrla vedno na morje z balkona, za katerim je pokašljeval nje bolehní mož — a zdaj se ji je zdelo to morje s svojimi živimi, trepetajočimi, zelenkastomodrimi valčki hkratu tako veličastno, tako milo, tako vabeče! . . . Vsa zadivljena je zrla s kupeja nanje! . . . In kamorkoli se je ozrlo njeno oko, povsod, prav povsod se mu je odgrnilo kaj, kar je vzbujalo njeno zanimanje, kar jo je mikalo, kar ji je vsiljevalo prepričanje, da je življenje vendarle lepo, da je dar, ki se ga treba veseliti, ki ga treba izkoriščati in uživati, kolikor se da! Navdajal jo je z veseljem pogled na šiirne, plodonosne planjave, skozi katere je vodil železniški tir, in pogled na visoke gorske velikane, katerih snežni vrhovi so se ob meji proti Švici in Tirolski dvigali proti nebu, jo je navdajal z nekim čudnim pogumom, z neko nepoznano energijo . . .

Krasot raznih italijanskih mest se je šele zdaj prav zavedala, ko se je vozila mimo njih. Tistikrat, ko je ob strani moževi ogledavala vse dragocene stvaritve genijalnih umetnikov: slikarjev, kiparjev in stavbnikov, niti dostopna ni bila onemu blagodejnemu vplivu, ki ga ima umetnost do čutečega srca, tako zelo jo je tiščala zavest, da je njeno življenje zgrešilo pravi cilj . . . Ali zdaj, ko je bila sama kakor v onih srečnih dneh prelube mladosti, je hipoma vse oživilo pred njenimi očmi in občutila je vso tisto nepopisno slast, ki navdaja človeško srce ob pogledu na kaj lepega, veličastnega . . .

In tudi pozneje še, ko so bile vse krasote divne Italije že za njo, ko se je vozila že ob meji svoje rojstne dežele in so jo pozdravljali že vrhovi domačih gorá, ji je še vedno veselo utripalo srce. Da, v domačem zraku se je še bolj oživila, kri ji je zdaj še hitreje plula po žilah in čutila se je hkratu za mnogo let mlajšo . . . Bila je kakor prerojena! . . . Neki čuden ogenj je prešinjal njen život in njenih prsi, tako navajenih odreke, se je lotevalo črez dolgo zopet hrepenenje po uživanju in po sladkosti življenja . . .

Vdajala se je najrazkošnejšim domišljijam . . . Sedanost je izginila in preteklost je oživela pred njo. Njena duša se je zatopila v mameče sanje: ljubila je in bila je ljubljena! . . .

Ali potem je nastopila zopet reakcija! . . . Polagoma se je streznila in njene misli so se jele baviti zopet z realnostjo . . . In uvidela je, da je to sama utopija in da njenega življenja ne more nič več spraviti s tira, katerega mu je bila odkazala neprijazna usoda . . .

Zakaj, zakaj tako? . . . Če bi se ne bila tako hitro vdala resignaciji, če bi se ne bila takoj uklonila materini volji in se malo bolj zavzela za svojo srečo, potem morda bi bilo drugače! . . .

Toda čemu zdaj kesanje! . . .

Sicer pa — ali ni imela poleg svojega moža res vsega tistega, kar ji je obetala mati? . . . Ali ni živela v obilosti, ali ni imela krasnih toalet in dragocenih nakitov? . . .

Ne, udobnosti ni pogrešala in trditi ni mogla, da bi bil njen mož ščedil z denarjem. Zlasti od tistega časa, odkar se je bil dal upokojiti, sta živela skoro potratno . . . Črez zimo sta bivala na jugu, v Abaciji . . . na Rivieri, po leti spet v katerem bolj hladnem kraju, navadno ob kakem jezeru . . .

Vse to je imela! . . . In vendar je pogrešala nečesa . . . nečesa, kar bi bilo podelilo vsemu uživanju šele pravi slaj, nečesa, kar bi bilo dalo njenemu življenju šele pravo smer . . . pravi pomen . . .

Morda ni občutila še nikdar živeje tega nedostatka nego zdaj, ko je bila preživela spet nekoliko srečnih ur, ko se je bila pogreznila v svojih mislih za nekaj časa zopet v lepo minolost . . .

In zdaj prvič se ji je oglašalo v prsih nekaj kakor gnev zoper njenega moža, ki je bil, prevzet od svojega egoizma, tako neusmiljen, da jo je priklenil nase, čeprav je gotovo vedel, da je nikdar, nikdar osrečiti ne more! . . . —

S takim občutkom je dospela pozno na večer na cilj svojega potovanja — na Vrbo ob Vrbskem jezeru . . .

Njen mož se je bil hipoma naveličal Riviere . . . Tarnal je, da se tu ne počuti več dobro. Prevroče mu je bilo!

Ona pa je znala, da je to gola pretveza. Vročine je bilo njegovemu izsušenemu telesu malokdaj preveč. Še v poletnem času mu je bilo treba kuriti sobo, če je potegnil sever ali zabrila burja ter se količkaj neugodno izprevrgla temperatura . . .

Ne, da mu pod mehkim podnebjem vedre Italije ni ugajalo več, temu krivo je bilo nekaj drugega . . . In ona je vedela kaj . . . Tisti nanovo došli tujec, ki ji ga je očital zadnjič, je bil v istini predrzen človek . . . Drugi dan sta se bila usedla na čisto drugem mestu k obedu — a on jima je zopet sedel nasproti! . . . In kamor sta se genila, povsod je bil za njima . . . Prvi dan ga niti opazila ni bila. Ko pa jo je mož opozoril nanj, je bila postala pazljivejša.

In v istini, celo nasmiheval se ji je! Bil je čeden, simpatičen človek. Njegov pogled je imel nekaj zapeljivega in samozavestnega na sebi.

Pl. Saalfeld je vedel iz lastne izkušnje, da ni ženski nič bolj nevarnega nego moška stanovitnost, moška predrznost, vedel tudi, da je malokatera ženska, ki bi zamerila moškemu, da koprni po njej... Zato se je zbal tega tujca bolj nego kdaj kakega moškega, zato si ni želel zdaj nič bolj nego strani... strani odtod. Saj se mu je itak že zdelo, da njegova soproga koketuje z njim, da mu vrača zaljubljene poglede, da se mu nasmiheva, kakor se je nasmiheval on njej... Zapazil je bil v svoji ljubosumnosti to in ono, kar se mu je videlo sumljivo in kar ga je hudo vznemirjalo. Zato torej strani odtod. Povedati seveda ni smel, kaj se vrši v njem!... Preveč bi bil trpel njegov ugled, ako bi bil izdal, zakaj hoče odpotovati. Moral je navesti drugih vzrokov.

Njegovi ženi pa je bilo dokaj vseeno, naj mu li streže na Rivieri ali na Vrbskem jezeru ali doma... Niti z eno besedico ni ugovarjala, ko ji je razodel željo, da bi šla drugam... S tisto pokorščino, ki mu jo je izkazovala vedno, se je uklonila tudi zdaj njegovi volji...

In ker je vedela, kako težko je dobiti v kakem novem kraju stanovanje, ki bi ustrezalo zahtevi in potrebam njenega moža, mu je predlagala, da bi jo pustil oditi naprej, opozorivši ga na to, koliko neprilik so imeli že večkrat z iskanjem stanovanja.

On pa, ki je slutil sicer za vsako njeno besedo kako nakano, se je zdaj takoj strinjal z njeno mislijo. Pustil jo je tem raje, ker je bil pozvedel, da namerava ostati novi prišlec dalje časa tukaj.

In tako sta se bila poslovila...

Na Vrbi je dobila več letoviščnikov, nego jih je pričakovala... Do prave sezone je bilo še mesec dni, navzlic temu se je opazalo že povsod veselo gibanje...

Čeprav je bila prišla tisti večer zelo pozno k počitku, je bila drugi dan vendar že na vse zgodaj pokoncu... Spala ni posebno dobro in zdelo se ji je, da si bode na svežem zraku, sredi krasne prirode, bolj odpočila od dolge poti nego v postelji med tesnimi stenami...

Bilo je lepo jutro... Neštete rosne kaplje, ki so visele na listju po drevju, po rožah in bilkah, so trepetale in se lesketale v solnčnem svitu...

Ko je stopila na verando, je dahnil vanjo tisti balzamski vonj, ki tako čudovito poživlja človeške živce, tisti prijetni sveži hlad, ki človeka tako krepi na telesu in duhu...

Pri zajtrku je izpraševala natakarja, kje bi se dobilo kako primerno stanovanje, potem pa je hitela k jezeru.

Sedla je na klop ob bregu pa zrla preko jezera na nasprotno stran . . .

Zdajpazdaj je potegnila sapa od vzhoda, da se je hipoma zježilo jezeru površje . . . S prijetnim šumljanjem so se dvigali lahkotni valovi ter drug drugega pred sabo podeč se drevili proti obali kakor urni sli nevidnega gospodarja . . .

A dospevši do roba, so poljubili nalahko cvetje, ki se je zibalo ondi v vetru, potem pa zopet odskočili, prav kakor bi bili zgolj zaradi tega poljuba prihiteli iz daljine . . . ali pa kakor bi se bili zbal svojega čina ter zbežali . . . Toda za njimi so prišli drugi, manj zadovoljivi, bolj razposajeni . . . Nagajivo so se zaganjali v zemljo, ki je objemala jezero, pljuskali ob njo, zajedali se vanjo, kakor bi jo hoteli vzdramiti, prisiliti, da bi i ona oživila, da bi se i ona gibati začela, ali kakor bi se norčevali iz nje, da je tako trda, mrtva, nepremična . . .

Ana pl. Saalfeld je pazljivo motrila te pojave in čudne misli so ji vstajale v glavi . . . To veselo jezero v svoji nebrzdanosti in živahnosti, ali ni bilo podoba mladosti — podoba njene notranjščine? Ali ni tudi v njej vse tako vrelo in kipelo — ali ni čutila tudi ona navzlic vsej svoji resnosti često potrebe, da bi se iznorela malo, da bi ponagajala komu — vdajala se razposajenosti in brezskrbni veselosti? . . .

Ah, da, njena mladost je zahtevala svojih pravic, toda . . . —

In med tem svojim plesom, brluzganjem in skakanjem so valčki zveneli, zveneli tako čudno, da se je zdelo, kakor bi se čuli zadnji pojemajoči glasovi iz sredine jezerskih globočin prihajajočega skrivnostnega petja . . .

Njo pa je obšel občutek, kakor bi tudi jezero živelo, živelo življenje njenemu sorodno . . . Saj je tudi v globočini njenih prsi zvenelo nekaj, tudi po njenih prsah je odmevala pesem . . . nikomur znana, čudovita pesem, polna žalnih, kopnečih in koprnečih akordov . . .

Kadar je potegnila sapa močnejše, je zasušelo in zaškripalo tudi trsje, ki je raslo po bolj plitvih krajih jezera s svojim podolgovatom, trdim in bodičastim listjem . . . Ali ti rezki, neharmonični glasovi ji niso vzbujali prijetnih čuvstev! . . . Zdrznila se je vselej, kadar jih je začula . . . Zdelo se ji je, kakor bi bile zaplakale ciprese po grobih . . . —

Solnce je bilo oblilo že vso prostrano vodno gladino s svojo žarko lučjo in jezero se je potapljalo v žarkih. Bliščalo se je, da ni bilo možno več gledati vanje... V daljavi je zažvižgal parnik... Toda videti ga ni mogla in samo po dimu je sodila, kje je približno obstal... V očeh jo je zapeklo in morala je obrniti drugam svoj pogled...

Ozrla se je tja proti ponosni Kepi, ki se je dvigala ob južni strani proti nebu... In čudno — tudi tu je zapazila neko skrivnostno snovanje in življenje... Lahkokrile meglice so se zibale ob vrhu te gorske orjakinje, obkrožale jo zdaj od te, zdaj od druge strani, raztegovale se in zgoščale spet ob njej, da so ji zdaj zagrinjale kamenite obraze, zdaj spet ovijale jo samo kakor prozorne tenčice...

Vse to je Ana pl. Saalfeld često že prej opazovala, a še nikdar ji niso vzbujali podobni prizori tako čudnih čuvstev, tako čudnih misli kakor danes... Danes se ji je zdelo, kakor bi vse, prav vse živelo in čutilo, celo trdi kamen... kakor bi bile te nebotične gore misleča bitja, ki vrše svojo posebno nalogo kakor človek... zdelo se ji je, kakor bi dih življenja prešinjnal vsako, prav vsako stvar, kakor bi ta zemeljska obla sama ne bila nič drugega nego neko živo bitje, čigar majhen, neznatni del je ona sama... kakor bi bila baš taka bitja zvezde, solnce, luna, in kakor bi vsi ti nešteti svetovi, ki so raztreseni po vsemirja neskončnih prostorih, skupaj bili zopet nekaj celotnega, edinstvenega...

Bilo jo je skoro groza lastnih misli, tako nenavadne, paradoksne, čudovite so bile... —

Kdo ve, koliko časa bi jo bile še vznemirjale!... A za njenim hrbtom se je oglasilo živahno govorjenje in veselo smejanje...

Več gospodov in dam se je pripravljalo k lawn-tennisu...

Ta igra jo je od nekdaj zanimala...

Vstala je in sedla na klop, ki je bila bliže igrišču...

(Konec prihodnjič.)

Četrto stoletje slovenskemu slovstvu na braniku.

K petindvajsetletnici „Ljubljanskega Zvona“.

Spisal dr. Jos. Tominšek.

II.

„Za nov lejt potice
še take ni blo!“

Vodnik.

1.

gotovih časih uživa slovstvo velikansko ceno; prisoja se mu večja vrednost nego vsakemu realnemu faktorju in slovstvo postane ne samo merilo kulture, ampak prav njena vsebina. — Dobro vemo, kako je zarentačil Schiller, čigar stolet-

nico smrti baš obhajamo, kot mlad trinogozerec nad svojim „tintenklesendes Säculum“, tisti Schiller, ki mu je rojenica položila v zibel kaj odličen dar slovstvenosti. — V takih slovstvu ugodnih dobah postane ono središče teženj, cilj, za katerim se poganjajo mladi in na katerem se solnčijo v blesku slave stari. Takrat se kaj rado pripeti, da mnogi, pozabivši realni svet, ali ogrnejo širok plašč nezvestnega idealizma, ki ima kapuco zgoraj odprto proti zvezdam, ali pa se tako zaljubijo v svojo dosedanjo obleko, da je ali nikoli ne slečejo ali jo le krpajo in v skrajni sili kvečjemu nadomestijo z novo — prav tako, kakršna je bila prejšnja — to so nezvestni konservativci: oboji ostanejo zavestni in načelni ljubitelji slovstva in so prepričani, da le slovstvo s svojo velikansko močjo drži skupaj razpokline v tem ljubem svetu in človeštvu! Blagor jim, naj jih svet imenuje meglene, oziroma okorele romantike ali pa — kakor se imenujejo sami in so res — patriote! — Gorje pa tistim, ki si prisvajajo le opravo takih mož, a dajejo v tem kostumu iz zahrbtnih namenov od sebe glasove, kakor bi jim oprema ne bila kostum... Vendar leži za nas tudi v njih početju važno priznanje: da je slovstvo velikanska moč, naj se ta moč tudi pretirava.

V Nemcih je bila cela druga polovica XVIII. stoletja in prva tretjina XIX. stoletja skrajno slovstvena, sploh vsa doba novega humanizma in filantropizma. Značilen je za to dobo n. pr. Gleim, čigar ime se sicer malokrat sliši med občinstvom, dasi je pravi tip

literarnega samozadovoljnika, kakršnih pozna tudi naša slovstvena zgodovina. Navduševal se je za vsečloveško svobodo, a se čutil vprav blaženega pod gospostvom — Friederika Velikega. Kot kanonik v Halberstadtu dovolj udobno postlan in čuteč vedno zadovoljstvo s svojo usodo, je mislil, da morajo biti tudi vsi drugi ljudje s svojim zadovoljni. Zdela se mu je prava dolžnost patriota, da osrečuje državljane; sam preskrbljen z vsem potrebnim, pa ni imel zmisla za banalne, a vendar prve človeške interese; sestavljal je idealno vsečloveško državo, a hudo zameril vsakemu, ki se ni dobro počutil v kakršnikoli državi. Zlasti pa je bil trdno prepričan, da z more kak ugleden pisatelj i dvigniti pravo — ne samo literarno — revolucijo i uspešno zatreti vsako revolucijo. Zato ga je hudo peklo, da njegove besede niso nič izdale proti — francoski revoluciji, ki jo je žigosal z vsemi literarnimi sredstvi. (Prim. Kozlowski, „Euphorion“ 1904, stran 469.—70.)

Slovenci smo imeli tekom svoje zgodovine pač nekaj lokalnih uporov, ali do splošne revolucije še nas, ki smo baje „mehki ko lipov les,“ ni mogel nikdo, tudi noben slovstvenik, pripraviti. Pa saj je tudi tako priletelo na našo mizo nekaj drobtin od sadov — dobrih in slabih — raznih tujih revolucij... Svoje slovstvene čase pa smo imeli tudi mi, v obrok! *

V Egerjevi tiskarni v Ljubljani, na Poljanah hišna št. 3, je izšla v sredo, 4. prosinca leta 1797. prva številka prvega slovenskega lista. Po Zoisovi inicijativi je (gl. Vrhovnik „O stoletnici Vodnikovih „Lublankih Noviz“. V Ljubljani 1897, Vodnik svoje „tumpasto pero v štero posodil“ tiskarju in izšle so „Lublanske novice od vsih krajev celiga svejta. V lejti 1797“. Kar je imenitno pogodil veseljak, narodnjak in pesnik Vodnik s svojo „uvodivno“ pesmijo, rekoč: ¹⁾

„Je kaša zavrela,
se terga kej nit,
moj sosed kaj dela,
sim barat že sit.

Al vumnosti jmajo
po svejti kej več,
al drugja kej znajo,
ko hruške sam' peč?“

po tem so vpraševali Slovenci še pozneje vsako leto in vprašujejo še zdaj; ali odgovora niso dobili vedno.

S 4. prosincem leta 1797. se je začela borba, ki še dandanašnji ni končana, borba za slovenski narodni jezik kot sredstvo za

¹⁾ Moji citati bodo natisnjeni vedno z gajico.

pribavljjanje celotne kulture, ne samo verstva, kakor je to bilo do tistega časa. Z letom 1797. se je postavil mejnik; izruvali so ga sicer, ko je vsled malega števila naročnikov Vodnik konec l. 1800. v zadnji številki javil: „V prihodnim lejtó ne bodo krainske novice več ven dajane“, ali meja je ostala in se je vzdržala, dasi jo je zaraščalo grmovje leta in leta kljub večkratnemu trebljenju. — Z novim stoletjem se izprva sploh ni napovedala doba knjig, ampak doba smodnika, ognja in meča.

Vladi se tudi ni zdelo umestno, da se v takih časih kdo vtaplja v knjige in liste; zato je cesarski patent z dne 5. oktobra 1802. l. (veljaven od 1. jan. 1803) n. pr. iznova vpeljal kolkovino za časopise; po tej naredbi so morali vsi avstrijski časopisi plačevati po pol krajcarja kolkovine, če niso obsegali cele tiskane pole, po krajcarju pa vsi drugi večji listi. (Glej knjigo: „Časnikarstvo in naši časniki. Spisal... Stat nominis umbra. V Ljubljani 1884, str. 16. idd. To so „ponatisnjeni listki iz „Slov. Naroda“.) V soglasju s tedanjimi tendencami je tudi naredba, ki kaj nerada privoljuje, da bi se ustanovljale nove kavarne, „ker taki prostori zapeljujejo le v lenobo in razuzdanost ter zbujajo strasti do igre.“ — Ostre tiskovne neredbe so veljale vobče do leta 1848. Če nadalje vpoštevamo, kako so trpele slovenske pokrajine po Napoleonovih vojskah in koliko časa je trajalo, preden se je nekoliko dvignilo gmotno blagostanje narodovo, potem se pač ne bomo čudili, da do (Bleiweisovih) „Novic“ nismo dobili drugega časopisa.

A koliko križev in težav je imel tudi Bleiweis, preden so zagledale beli dan njegove „Kmetijske in rokodelske novice“! In ne bi ga bile zagledale, ko bi jih ne bila vzela v svoje okrilje „Kmetijska družba“, in še ta bi se bila najbrže poganjala brezuspešno, ko bi ji ne bil prišel na pomoč blag, imeniten mož. Družba, osnovana l. 1767., je ukrenila pač vsa leta marsikaj dobrega, ali najmanj je služila tistemu, ki mu je bila v prvi vrsti namenjena in potrebna, slovenskemu kmetu. Leta 1836. pa se je udeležil velikega zbora kmetijske družbe v Ljubljani nadvojvoda Ivan, ki je presenetil zbrano gospodo z grajo, očitajoč ji, „da ni navzočnega pri zboru tistega, za katerega je osnovana družba, da ni navzočnega kmeta“. In l. 1843. je iznova v istem zmislu opominjal družbene načelnike (Gl. Vrhovnik n. n. m. str. 38.—39.; Apih, Slovenci in 1848. leto str. 32.) ter istega leta so izšle „Novice“ in že v 4. šte. je urednik „z veseljem na znanje dal, de se je zgodilo, kar smo vošili: namreč de so te novice ne samo v naši deželi, ampak tudi na Štajerskim,

Koroškim, Goriškim, Teržaškim, Horvaškim in celo v Dalmaciji veliko prijateljev naše“, in dne 2. vel. travna leta 1844. javlja običnemu zboru kmet. družbe, da Novice „že 1062 deležnikov po vseh slavijanskih deželah imajo“, in že prvo leto se je zbralo okrog Novic več nego trideset pisateljev. Kmalu so postale „prva kmetijska politiška in slovstvena šola slovenskemu narodu“ (Vrhovnik, stran 42. do 43.); ni je slovstvene stroke, ki bi je ne bile obdelovale Novice, ni ga tedanjega pisatelja, ki bi jim ne bil sotrudnik; tako so vsadile trdne korenine za naš splošno slovstveni jezik.

Prevratno leto 1848. je prineslo mnogo novega. Najvišji sklep z dne 14. sušca in cesarski patent z dne 15. sušca 1848. sta odpravila cenzuro tiskovin in obljubila, da se izda kmalu popustljiv tiskovni zakon. A šele čez leto dni (13. in 14. sušca 1849) sta prijavila dva cesarska patenta nov tiskovni zakon, ki je imel uresničiti pravico do tiskovne svobode, podeljene po § 5. ustave z dne 4. sušca 1849. (Podrobnosti najdeš v „Časnikarstvu“ str. 20. in 22.) Te naredbe so vplivale tudi na Slovence tako, kakor če bi jim kdo naročal: „Ljudje Božji, zdaj pišite in tiskajte!“ „Novice“ so postale takoj za stopinjico objestnejše: v naslov so sprejele nov pridevek „narodske“, drugod pa so hiteli domoljubi ustanavljati nove liste. — Še tekom leta 1848. so ustanovili v Celju „Slovenske novine“; 1. številka je izšla 15. junija, izhajale so potem po enkrat na teden, a — nehale še istega leta. Štirinajst dni pozneje, 1. julija je zagledal beli dan Navratilov „Vedež“, ki je umrl še isto leto, a sledil mu je z 1. 1849. „Pravi Slovenec“. ¹⁾ — „Slovensko društvo“ v Ljubljani je poslalo v svet 4. julija 1848. 1. svoje glasilo „Slovenija“; dvakrat na teden jo je izdajal Cigale, a 29. sušec 1. 1850. jo je pobral za vselej. — Od 2. aprila 1850. do konca 1. 1852. je izhajal tudi prvi slovenski uradni časnik „Ljubljanski časnik“. — In še en list, ustanovljen v tisti prehodni dobi, nam je omeniti: z 20. oktobrom leta 1848. je jela izhajati „Zgodnja Danica“, edini izmed tedaj porojenih listov, ki mu je bilo namenjeno dolgo življenje! „Zg. Danica“ izhaja po raznih krizah še dandanašnji, je zdaj najstarejši slovenski list in ne pomišljam se, leta 1905. mutatis mutandis ponoviti to, kar je pisal leta 1884. brezimni avtor spisa „Casnikarstvo“ na str. 25. o „Zg. Danici“: „Ta list je ostal zvest svojemu prvemu programu skozi vsa leta do sedanjega časa „Zgodnja Danica“ je prepohevna, da bi si sama sebi čast in hvalo

¹⁾ O „Vedežu“ in „Pravem Slovencu“ bomo govorili še pozneje.

popevala, nje blagi urednik, poln pravega katoliškega duha, je tudi preponižen, da bi sam v svojem listu poudarjal isto struno; brezimnemu pisatelju teh vrstic gotovo nikdo ne bode očital posebne prilizljivosti, če na tem mestu očitno izreče, da glede na izvirnost posamičnih izrazov in izrekov . . . „Zgodnje Danice“ doslej še ni dosegel nobeden slovenski časopis.“

Na mah toliko število listov je bilo vsekakor preveč za naše ljudstvo, ko mu je nedostajalo vseh pogojev za toliko slovstveno sprejemljivost; saj je bilo tedaj poglavitno, da so se v šoli, kjer je je kaj bilo, učili: „miza — Tisch, riba — Fisch, kaša — Prein, lustig sein“, kakor me je učil še okrog leta 1878. moj stari oče in mi, ko sva po noči pri plamenici lovila rake v bližnjem potoku, s ponosom javil, da se raku pravi po nemško „greps!“

„Sedaj si komaj domišljamo, s koliko težavo in kako počasi so slovenski časopisi prodirali med narod v mestih in na kmetih. Tudi pičlo gmotno blagostanje . . . je kaj močno zaviralo uspešni razvitek narodnega novinarstva . . . in naraščanje naročnikov posamičnih časopisov. Mnogo domačih moči pa je bilo ali narodno tako otrpnjenih . . . ali pa v narodnem pismenem jeziku . . . toliko zanemarnjenih, da niso dosti segali po domačih slovenskih časopisih. Poleg teh zaprek so nekatere rodoljube odganjale od dopisovanja v slovenske časopise tudi one napačne misli, ki so v poznejši dobi (l. 1865.) rodile nemški časopis „Triglav“ (Časnikarstvo str. 27.). — Pa že l. 1848. so dolenjski rodoljubi s 1. julijem pričeli izdavat „Sloveniensi Blatt“, — pisan je ta list krepko, a zaspal je še isto leto za vselej. — Tudi naši duhovniki so jeli izdajati dva dni pred porodom „Zg. Danice“ nemški cerkveni list „Laibacher Kirchenzeitung“, ki tudi ni doživel dveh let. — Leta 1848. in nič dalje je izhajala v Celju „Cillyer Zeitung“, Zeitschrift mit besonderer Rücksicht auf deutsche u. slovenische Interessen“. —

Očitno ni bilo potrebe niti za take sicer iz dobrega namena ustanovljene, nemški pisane liste, niti za broj slovenskih; peščica ljudi je bilo slovstveno navdušenih, množica pa ni vedela, kaj ti hočejo. Tako so zamirali list za listom; vrhutega je prejšnjo tiskovno svobodo precej skrčila naredba o posvarjanju časopisov (z dne 6. julija 1851), posebno pa nov tiskovni zakon (z dne 27. maja 1852), ki je to svobodo domala uničil. Iz tega vzroka so še hitreje pospali novoustanovljeni časopisi — razen „Danice“ vsi! — tako da jim je Levstik še istega leta (1852) zapel bridko nagrobnico („Ob smrti slovenskih časnikov“, Zbr. sp. II. 79):

„Umrla je „Slovenija hrabra“, . . .
 Umrl je tudi „Pravi Slovenec“; . . .
 „Slovenca Pravega“ vzel je parkelj,
 Malovašiča¹⁾ vzeti né bil vesel;
 „Ljubljanski časnik“ je zadremal,
 Ko Melcar²⁾ ga briti bil je začel.
 Udaril i „Vedež“ ob tla je s petami,
 za sabo je pustil blag spomin . . .
 Ležé le-ti zdaj vsi pokopani;
 al mi pa še jemo pečenko in bob . . .“

Ta dobri uspeh pa je imel oni naval časopisov, da so pripravljali tla dvema, ki sta vztrajala dolga leta, „Novicam“ in „Zg. Danici“, ki jima Levstik n. n. m. pravi:

„Zdaj pa gorijo še same „Novice“
 i tvoj, „Danica“, plamen brleč“,

in da se je mogla istega leta osnovati „Družba sv. Mohorja“.

2. Doznalo se je polagoma, da se da v slovenskem jeziku, dasi izprva težko, vendar vse izraziti, kar potrebuje Slovenec. Potrebe pa so bile početkoma majhne, le vsakdanje; da so imeli le za kruh in sol in včasih za tobak — dalje slovstvo ni segalo. Ali človek se kaj hitro razvadi in razvadili so se tudi Slovenci. Dopisi od vseh krajev, ki so jih n. pr. donašale „Novice“, in „Družba sv. Mohorja“ s svojim imenikom, to in drugo je zdramilo mnoge, ki se prej niti zavedali niso, da spadajo z mnogimi drugimi v isto veliko rodbino; zavest pa, da prodirajo s svojimi plodovi daleč izven navadnega svojega okrožja, je rodila v pisateljih spoznanje, da se da slava in — če Bog da — nesmrtnost priboriti tudi na domačih, slovenskih tleh, morda laglje, nego pa če bi se rinili kot gostje med tuj, mnogoštevilen narod.

Ta ozir na slavo ni niti najslabši niti najzadnji, kakor so učili zlasti Rimljani. Pač se komu zdi, da je bila literarna slava tedaj kaj po ceni; ali ne sodimo prestrogo: tedaj je bila res zaslužna malodane vsaka slovenska beseda, ki jo je razumnik javno izgovoril ali javno zapisal. Čim bolj doneča je bila, tem bolje, a bilo je vseeno, naj jo ljudje razumejo ali ne; slovenski glasovi so bili tudi slovenska reč, naj se je tudi razpokal jezik in je tarnala slovnica, kolikor je je bilo. Take razmere so rodile „dičnega“ pesnika Koseskega; on je umel čas in čas je njega umel, a umeli

¹⁾ Urednik „Pravega Slovenca“; gl. Levec v Levst. Zbr. sp. II. 377.

²⁾ Tretji in zadnji urednik „Ljublj. časnika“.

ga niso tisti, ki so z bistrim duhom prehiteli čas in s hudim bičem planili po zunanji opremi slovstvenih le — navdušencev, po koseskizmi in hicingerijanizmi in po njih duhu in njih plodovih. Razvoj je bil čudovito hiter; preteklo je dobrih deset let in že je ta deseterica let pomenila toliko in se je smatrala za toliko preteklo, da se je pričela kritika o njej, prva slovenska slovstvena kritika, huda, a duhovita in bodra, da dela čast našemu slovstvu, čast kritiku in kritikovancem. Vojskovodja pa je bil upravičen, peljati svojo viteško vojsko proti samodržnikom; bil je mladenič — mož, ki je l. 1854. s svojimi „Pesmimi“ sunkoma izpostavil vse svoje bodoče življenje neprestanemu bojevanju, bil je Levstik, tisti, ki je o njem pisal l. 1870. Stritar (Zvon 1870, 63 i. d; Strit. Zbr. sp. V. 127): „Mehke so njegove roke, ko objema prijatelja, trde pa in koščene, ko zgrabi nasprotnika, da mu udje pokajo. Pregarja ga črno sovraštvo, zalezuje ga bleda zavist, ni čudo: ne morejo videti, da je večji od njih ravno za — glavo. Zastonj! smeje se vam v lice ter pravi: „Radi bi me, vem, pa me ne boste!“ Njegova filozofija je kratka, preprosta:

„Eno pak potrebno je:
skrbi zase, ljubi brata,
dvigni ga, odpri mu vrata —
in sodnik naj bo — srce!

To je človek, to je mož, to je Levstik!“

(Dalje prihodnjič.)

Ko tako molčiš . . .

Kaj mi mari, kaj mi mari,
ljubček, ko tako molčiš,
jaz te slušam in umevam
tudi, ko ne govoriš.

Jaz zvedavo ne vprašujem,
kaj se v duši ti godi,
saj pogled en sam pove mi,
kaj se v srcu ti vrši . . .

En pogled v oči le tvoje —
pa odprt zrem paradiž
lepih misli duše tvoje,
ljubček, ko tako molčiš . . .

Utva.

En svetel spomin.

Spisala Zofka Kveder - Jelovškova.

akrat je bila še bolna, ko je izgubila tisti molitvenik. Iskala ga je jako povsod in žalostna je bila zelo, ko ga ni našla. Morda ji je padel na cesti iz roke in nekdo je prišel in ga pobral. Nikoli več ne bo videla molitvenika.

Zdaj je bila jako bolna, ležala je že par tednov. In gotovo bo umrla. Zdelo se ji je tako, da pač kmalu umrje.

In ko je tako ležala, mislila je mnogo na svoje življenje in zdelo se ji je še bolj pusto in še bolj žalostno, nego je bilo morda v resnici.

Njen mož je bil surov človek, vzel si jo je zaradi dote. Ona ga ni marala, pa vzela ga je, ko so jo toliko silili doma. Še kot mož se je pretepal s fanti, kvartal in pil, a njo je tepel, vlačil jo za lase po hiši in jo suval. Imela sta dva otročička, dečka, pa je prišla davica v vas in dečka sta umrla oba.

Že dolgo boleha ona in on je ne more videti. Pride pa kriči: „Kdaj te bo konec, kdaj?! Samo zaradi dolgov sem te vzel in sit sem te bil prvi dan. Umri, da bom prodal vse to! V Ameriko pojdem, tam je tista, ki sem jo imel rad. In pisala mi je, da me počaka, če bom kmalu vdovec. Oh, ti si vela, grda in stara, da je grdo za oči, ona pa je šele lepša postala v teh letih, sem slišal. Kakor gospa je, tako bela in okrogla. In name misli še zmeraj, mi je pisala. Oh, da sem te vzel! Proklet tisti dan!“

Tako je kričal nad njo, ki je ležala v postelji obrnjena proti steni. In vse zglavje je bilo mokro od njenih solz in mislila si je tudi ona: „Proklet tisti dan!“

On je zaloputnil vrata in zopet ga ni bilo po cele dni k njej v kamro. Pa je bila vesela, da ga ni bilo, da ji ni očital, da jo zastonj redi in da nikoli ni bila za nič in da sta tudi otroka umrla pravzaprav zaradi nje. „Kar ni za nič, ni za nič; ne raste žito iz plevla!“

Tako je ležala sama in želela si je, da bi bilo kmalu konec vsega, da bo mogel on v Ameriko . . .

Surovo in težavno je bilo vse to njeno življenje in bridko ji je bilo misliti nanje. Odrinila bi bila rada proč te trpke spomine, da bi je ne motili. Ali hodili so in jo obdajali kakor črna, preteča noč in le včasih se je zasvetlikalo med njimi kaj lepega, kakor samotna zvezda na temnem nebu. Neprenehoma bi bila rada gledala na svetlo zvezdo, ali prignali so se surovi, žalostni spomini in jo pokrili. In ona se jim ni mogla braniti. Vse surove besede so prišle, ki jih je morala preslišati v življenju, in vsiljivo so zveneale v ušesih vedno iznova in vse bridkosti, vse poniževanje in vse bolečine, ki jih je prežila, so se vračale v srce in grenko, grenko ji je bilo v duši.

Če bi imela še molitvenik, bi laže preganjala vse te temne misli in ne bi je toliko motile v miru in pustile bi jo, da gleda v mirno, svetlo zvezdo . . .

To je bilo tako.

V molitveniku je imela spravljen edini srečni spomin svojega življenja. Izgubila je molitvenik in tudi ta edini srečni spomin se je izgubil z njim.

Bilo je pred kakšnimi dvanajstimi leti. Takrat je bila še dekle. Začele so jo boleti oči, vse rdeče so postale in kazile so lepo, milo lice. Rekli so ji doma: „No, pa pojdi v mesto, v Ljubljano! Oči so oči! Kdo bi te vzel slepo. Imamo teto tam, pa boš pri njej stanovala. Nauči te boljše kuhe obenem in laže se omožiš. Tudi kmet ima raje ženo, ki kaj zna. Lahko pojdeš potem pomagat pri gostijah. V čast je to ženski in ljudje jo imajo radi.“

Tako so govorili doma in ona je šla v mesto.

Ne bo napačno, če ostane vsaj dva meseca v mestu, je rekel zdravnik, in teta je takoj odslovila deklo, za kaj drugega pa je tako kmečko dekle, kakor da pere, pomiva in snaži?

Vsak dan skoro je hodila k zdravniku in z neskončno mehkiimi prsti je dvignil trepalnico, ko ji je pregledoval oko. Gledal ji je v zenico skozi debelo steklo tako od blizu, da je čutila gorkoto njegovih lic. In zelo je bil dober, njegov glas je bil mehek, kakor da jo boža, tak je bil njegov glas.

In spoštovala ga je zelo.

Napražil ji je vsak dan bel prašek v oči; skelelo je in peklo, ali ona ni nikoli zavzdihnila. Lahko bi jo bil rezal ali žgal z žarečim železom in nič bi ne bila zastokala, če bi on to delal.

Enkrat je rekel: „Tako ste potrpežljivi, Tončka, kakor ovčica.“

Zelo lepo je izrekel njeno ime „Tončka“ in kakor fina, mehka svila so se ji zdele njegove besede. Kakor če pritisneš mehko svilen.

ruto na obraz. In večkrat, ko je bila sama, je rekla s takim glasom kakor on: „Kakor ovčica, Tončka“ — in srce se je zgenilo v čudoviti tihi sreči.

Ko ji je rekel čez tedne: „No, Tončka, zdaj bodo vaše oči že kmalu zdrave,“ je bila skoro žalostna. Ne, v resnici, bila je zelo žalostna. Domov pojde kmalu in ne bo ga videla nikdar več. In jokala je tisti večer in skoro bi bila pozabila, da ji je rekel zopet nekaj tako lepega, ko je odhajala: „Škoda bi bilo takih oči, Tončka, kajne? Lepe so, kakor žamet so in nisem jih videl še takih. Škoda bi jih bilo, res!“

Mislila je tako nanj in tako lepe so bile njene misli kakor beli oblački na letnem nebu. Brez sence jadrajo visoko pod solncem in ni sledu za njimi na zemlji. Prav take so bile njene misli.

In že je bilo vse pripravljeno, da pojde zopet domov. Vse je bilo zloženo in teta je najela novo deklo. Ko je prišla Tončka na vrsto pri zdravniku, je rekla: „Gospod doktor, danes je zadnji dan.“ In skoro prestrašila se je, da je to rekla.

On pa je bil zamišljen tisti dan in nič ni slišal, kaj je rekla Tončka. In čisto drugačen je bil kakor prej, ves zbezan.

In ko je sedel nasproti njej in gledal od blizu v njene zenice, da je čutila gorkoto njegovih lic, se ji je zdelo, da je zelo nesrečen, in vprašala ga je: „Zakaj ste tako žalostni danes, gospod doktor?“

Zdrznil se je, naslonil se je lahno s svojim licem na njeno lice in ji rekel: „Oh, Tončka, res sem žalosten. Moja gospa me nima več rada, pa sem žalosten, vidiš!“

Tončka je povzdignila oči, kjer je na steni visela velika slika krasne gospe v rožasti obleki pod zelenim drevesom.

„Tako je lepa,“ je rekla, „ni mogoče, da vas nima rada. Gotovo se motite!“

In mirno je sedela, ko se je tako dotikal njegov obraz njenega obraza, in zasmilil se ji je neskončno, ko je bil tako žalosten.

On je zastokal iz dna srca, in ko je vstal, se je čudno nasmešnil.

„Lepa je moja gospa in nič več me nima rada. Danes sem zvedel, da me nima več rada.“

Nagnil se je k Tončki. In oči njene, ki jih je on ozdravil, so ga pogledale tako ponižno in vdano, tako lepo so ga pogledale, da jo je objel. In en kratek hip je zajokal, tako, roko okrog njene vratu. „Oh, Tončka, če bi ti vedela, če bi ti vedela, kako mi je težko! Ona ljubi drugega, ali razumeš to?!“

Tončka je vzdignila njegovo roko in jo je pritisnila na svoje oči in zajecjlala je proseč: „Nikar ne bodite nesrečni! Nikar ne bodite žalostni!“

In ničesar drugega ni vedela reči.

Napisal ji je še recept in ji naročal, naj si še nekaj časa izpira z lekom oči, da bi se ne zakalile.

In ničesar ni hotel od nje, ko je vprašala, kaj je dolžna, ker jo je ozdravil.

„Kaj bi bila dolžna, Tončka, ovčica! Potolažila si me malo, ko sem tako žalosten. Jaz sem dolžnik!“

In to je bil njen svetli spomin, to je bila mirna, tiho goreča zvezda, to so bili beli oblaki na letnem nebu, visoko pod solncem, brez sledu in brez sence na zemlji.

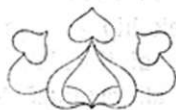
In vse drugo njeno življenje je bila ogromna in surova tema, ki jo je plašila in jo vznemirjala hudobno, ko je zdaj tako bolna sama ležala v kamri.

Ali ko bi imela molitvenik, ko bi imela stari, orumeneli recept, ki ji ga je dal tisti, ki ga je edinega ljubila plaho in ponižno — oh, zazibali bi se beli oblaki pod solncem in ne bi je več strašile teme. Na srce bi pritisnila molitvenik, edini svetli spomin svojega življenja, in vse bi pozabila, kako sta ji umrla otroka, kako je možu na poti, kako je bolna in betežna, in spomnila bi se tako živo, kako je rekel: „Tončka, ovčica . . .“ In nič je ne bi motilo.

Zdaj misli na tisti čas, a že se spomni: „Izgubila sem molitvenik, izgubila sem edini dragi, svetli spomin in nič me ne varuje tolpe grdih, črnih misli. Kaj pojde z menoj v grob? — Nič lepega, dragega ne pojde z menoj v grob. Kaj me bo spominjalo zadnje dni belih, srebrnih oblakov tistega časa? — Nič me ne bo spominjalo, ko sem izgubila molitvenik z edinim lepim spominom svojega življenja.“

Blazina je bila vsa vroča in mokra od solz in žena je gledala v steno in nič več se ni trudila, da bi prepodila vso to žalostno surovost, ki je bilo njeno življenje.

Postala je noč, črni oblaki so prepregali vse nebo in nobena zvezda ni sijala. —

Davorin Trn in pogrebno društvo „Zadnja čast“.

Spisal F. Milčinski.

„Glavni dedič mi bodi pogrebno društvo „Zadnja čast“ z edinim pogojem, da mi priredi svečan pogreb po zmislu svojih pravil. Če pa pogoja ne izpolni, podeduj mojo zapuščino sorodstvo.

Dne 30. aprila 19... ob polosmih

zjutraj.

Davorin Trn.“

Napisavši te vrstice, je upokojeni major Davorin Trn še prilil skromnim cveticam v dveh košarah poleg pisalne mize, dal kanarčku v kletki poleg okna sveže vode, zrnja in sladkorja in počasi in oprezno navil stensko uro.

Ta stenska ura mu je bila zvesta družica že več nego dvajset let in nazival jo je „teto“, ljubil jo je in stregel ji, stari, občutljivi in nadušljivi revi, kakor bi stregel lastni materi. Kadar je po zimi, na svojem običajnem prostoru pri durih pričenjala vsled mraza pokajšljevat in se opotekati, jo je ročno prenesel s tolažljivimi besedami v gorki kotichek poleg peči, da si je ogrela otrple ude in prišla zopet v red s svojim „tiktakom“. In z vročim oljem jo je namazal, kadar je bila hripava! Enkrat na leto pa je del „teto“ vso narazen in ji opral in osnažil kolesca z vročim lugom, kar ji je dobro storilo kakor toplice staremu človeku. Marsikak dolg večer je prebil stari samec v domačem pogovoru z njo. Kanarček je bil še mlad in norčav... ali s „teto“ se je dalo prav pametno moževati, in major Trn jo je zelo čislal. To iskreno prijateljstvo med njima je bilo tudi vzrok, zakaj je bil major tako naklonjen sploh vsem uram ter često izražal prepričanje, da zmagovito prodirajoča ideja demokracije prej ali slej tudi uram priskrbi volilno pravico, če ne v peti, pa vsaj v šesti kuriji!

Resno ji je pokimal, potem pa sedel na divan in lepo čedno umrl. Iz rok mu je zdrknil samokres in okorno zarožljaj po trdih svetlih tleh. Kanarček je preplašen zafrfotal in vprašal: „Cik?“, „teti“ pa, ki je bila pravkar začela biti osem, je zastala sapa, ko-

lesce, ki je visela na njem utež, se je zmuznilo z verižice, in — ustavila se je . . .

Major se je bil dobro zadel, kakor je bilo od moža njegovega stanu le pričakovati. Kar se pa tiče nagibov, ki so ga napotili v prostovoljno smrt, bodi povedano, da je bil orožni list njegov v redu in da torej zakonitih ovir ni bilo za izbrani način smrti. In to zadostuje javnosti! Vse drugo je bila zasebna stvar gospoda majorja, ki nikogar nič ne briga!

Pogrebno društvo „Zadnja čast“ je bilo na višku svojega ugleda. Delokrog se mu je raztezal po vsej blaženi deželi, v sleherni fari je imelo svojo cvetočo podružnico in javnost mu je molče priznavala naravnost monopol za pogrebe. Da je kdo umrl gladu ali mraza, ni nikogar zanimalo; ali umreti in leči v mrzli grob brez spremstva „Zadnje časti“, je bilo nekaj tako nezaslišanega, da take smrti sploh niso smatrali za popolno veljavno in sposobno za dosego večnega počitka, ampak so nesrečniku, ki se je drznil na tak neobičajen način preseliti se s tega sveta, najširši krogi jasno in glasno izražali svoje človekoljubno prepričanje, da kožuha baš ne bo potreboval „na onem svetu . . .“

Predsednik temu uglednemu društvu je bil komorni založnik gospod Bogomil Pehtran, majhen, živahen možiček z belo, na kratko pristriženo brado, rdečim noskom in zlatimi naočniki.

V obrt sta mu bila „uvoz in prodaja glasovite in nenadkriljive pristne vode iz reke Jordana na drobno in na debelo v sodcih franko na dom postavljenih, v buteljkah z eno, dvema ali tremi zvezdami in v odprtih posodah čez cesto“. Gospod Bogomil Pehtran je bil pravi dobrotnik bolnega človeštva! Njegov Jordan je učinkoval „nedosegljivo in spasonosno pri vseh notranjih in vnanjih boleznih, urejeval in čistil kri, pospeševal prebavo, odpravljal zlato žilo, skratka, ozdravljaj vse še tako zastarele bolezni. To je posvedočevalo na tisoče notarsko overovljenih priznalnih pisem. Umazan konkurent je sicer trosil zlobne trditve, da je Pehtranov Jordan po vseh pravilih umnega kletarstva tako izdatno krščen pri mestnem vodovodu, da bi se smel prodajati po cesarskih zakonih le še za „Polujordan“ ali takozvani „petijot“, ne pa za pristnega! Ali tvrdka Bogomil Pehtran je temu zavistnemu klevetniku temeljito zavezala obrekljivi jezik s certifikatom kemičnega preizkušališča, ki se je sicer nekoliko preobširno pečalo z izbornimi lastnostmi mestne vode, kar

ni spadalo k stvari, vendar pa objektivno in odločno poudarjalo velikansko in bistveno razliko med mestno vodo in Jordanom . . .

Ta zaslužni mož je bil torej predsednik „Zadnje časti“.

Ko je presenetljiva vest o majorjevi smrti in njegovem testamentu dospela tudi do njegovih ušes, se je nemudoma popraskal za njimi in sklical nujno in važno odborovo sejo ter nanjo povabil tudi društvenega psihiatra. To častno in mastno službo je opravljal takrat v popolno zadovoljnost društva homeopat doktor Lačný.

Nepričakovane dediščine nikakor ni kazalo odklanjati. Že navadni takt ni dopuščal, da bi se dala takorekoč „korbica“ rajniku, ki je bil poleg svojih slabosti vendarle ugleden človek, zakaj pri davčni administraciji so ga cenili na šestdeset tisoč kron! To je brižni predsednik mimogrede hitro poizvedel.

Ali pogoj zastran pogreba je bil neprijeten, ker društvena pravila niso dopuščala prirejati pogrebov samomorilcem, razen če je kdo izvršil samomor v zmedenosti duha. Popolnoma umestno je torej bilo, da se je predsednik Bogomil Pehtran popraskal za ušesi! . . .

Odborova seja je bila izredno živahna, in ne vem, kakšen uspeh bi bila imela brez spretnega vodstva izkušenega gospoda predsednika.

Dasi je bilo na dnevnem redu zgolj posvetovanje in sklepanje o vprašanju, ali je bil rajni Trn ob času samomora jasne pameti ali ne, in ali je po zmislu pravil vreden društvenega pogreba, sukalo se je vendarle vse zanimanje odbornikov bogvedi iz katerih vzrokov okoli visokosti zapuščine. Nekateri so jo cenili celo na stotisoč kron, kar pa nikakor ni šlo v glavo društvenemu „gospodarju“, gospodu Rožmarinu, ki je bil kolikor toliko trezen in je z izdatnim glasom izražal svoje dvome, da bi človek, tako bogat, prostovoljno hotel zapustiti dobrote tega sveta!

Gospod predsednik je opetovano opozarjal slavni odbor, naj se drži stvari, ki je z ozirom na naravne zakone, katerim je podvrženo mrtvo truplo, zelo nujna. Da spravi razgovor v pravi tir, je moral slednjič sam povzeti besedo. Potegnil je roke iz žepov in rekel, da so društvena pravila stara, in zaradi tega jih je brezpo- gojno spoštovati. Stvar someščanov je, da spravijo svojo smrt v sklad z društvenimi pravili, ako žele društvenega pogreba! Društvo pa ne sme in tudi ne mara niti za las kreniti od svojih pravil! Naj gre za bogatina ali berača — za vse ima društvo isto neomahljivo pravico!

„Vem,“ je rekel s povzdignjenim glasom, „da nam bodo naši sovražniki podtikali sebične nagibe, če morebiti izrečemo mnenje, da si je rajnik prestrelil nit svojega življenja ob omračenem duhu, in mu naklonimo društven pogreb. Toda tako natolcevanje, slavná gospoda, nas ne sme ovirati, da kot značajni možje vestno in nepristransko ne poudarimo, ali ne dela žalostni slučaj, ki se danes posvetujemo o njem, vendarle izjeme po zmislu naših pravil, dopuščajoče društven pogreb!“

„Gospoda!“ je nadaljeval, „kar se tiče moje osebe, naravnost povem, da sem trdno prepričan, da je bil rajni major Davorin Trn v svojih zadnjih trenutkih resnično zmešan. Najboljši dokaz temu je njegova lastna oporoka. (Medklic: „Vsak je trapast, ki nam kaj zapusti!“) — Gospodu Rožmarinu čestitam na njegovi židani volji, ali meni se zdi stvar jako resna! . . . Vsi dobro vemo, da rajnik ni bil „naš“, ampak sovražen našemu društvu! Vzvišenega zmisla našega delovanja ni nikdar pojml! Koliko je tega? . . . pet dni! kar sem ga sam na svoja lastna ušesa slišal, kako je razkladal v javni restavraciji, da smatra za ideal smrti, zgoreti na grmadi vrhu Triglava, kjer bi viharja sile črez noč razpihale pepel, da ne bi sledu ostalo o njem . . . ali pa umreti v eni nešteti kotanj zapuščenih kočevskih gozdov pod visoko praprotjo, kamor mesece in mesece ne stopi človeška noga in kjer bi mu bila hvaležna pogrebca edino le požrešni gavran in lačni volk!! . . . Njegove lastne besede, gospoda, ki sem si jih takoj zapisal za vsak slučaj! — In ta naš neprijatelj je volil vso svojo ogromno imovino — nam! Tako hipne izpremene nazorov si jaz, gospoda, ne morem drugače tolmačiti nego s pete-pata-patologično pretvorbo možganov! In zaradi tega, gospoda, sem rekel, da je posneti zmedenost njegovega duha že iz njegove oporoke!“

Po teh besedah, ki jih je spremljal resen pogled na odbornika Rožmarina, je vtaknil gospod predsednik roke zopet v žep. To je bilo znamenje, da je končal. Splošno odobravanje je sledilo njegovemu govoru.

„Trapast je bil, pa je!“ je prepričano pritrdjeval gospod Rožmarin. „Ali nisem rekel, da je bil trapast? Zato pa zasluži prima pogreb! Večna luč naj mu sveti in pa za častnega člana ga naredimo, če hočete! — Kaj ne, dohtarček?“

Ta prijazni ogovor je bil namenjen navzočni diki zdravništva, ki se pa zanj ni kar nič zmenila, ampak miže in potrpežljivo čakala ukazov gospoda predsednika.

„Pisker-lonec, pa je seje konec!“ je šegavo še pripomnil gospod Rožmarin. „Zdaj pa lahko gremo, pogrebci!“ Bil je mali obrtnik in zelo se mu je mudilo na običajni zajtrk pri „Ribi“.

Tudi ostala dična gospoda, ki se je že zopet živahno pečala z majorjevimi tisočaki, je pričela polagoma dvigati bremena svojih važnih teles raz sedeže, in gospod predsednik je pravkar hotel zaključiti debato in naročiti, kakor običajno, društvenemu psihiatru, da izgotovi za akte izvedenško mnenje v dogovorjenem zmislu — kar zagleda koščeno roko odbornika doktorja Kljuka, oglašajočega se za besedo.

Doktor Kljuka je bil odvetnik, pa je že par let zastopal zgolj še „Zadnjo čast“. Mnogo časa itak ni imel, ker mu je obilo opravlja provzročala dan na dan ozka črna kravata okoli košatega vratu, ki mu je venomer uhajala vstran, dasi jo je neprestano zasukaval na sredo in jo zatikal pod gumb nizkega ovratnika. Odborniki ga niso kaj ljubili, ker jih je žalilo, da je doktor. Poslušali so ga pa, in ko se je nemir polegel, je, zasukavši svoj občutljivi vrat na desno in levo, povedal pozornemu gremiju, da vsekakor pritrjuje utemeljenemu mnenju veleocenjenega gospoda predsednika, da je bil namreč rajnik omračenega duha in da mu gre pogreb po društvenih pravilih . . . Omenil bi le to, kar pa pravzaprav ne spada k stvari, ker se ne tiče pogreba, ampak oporoke: „Oporoka namreč . . . kar se tiče oporoke . . . po zakonu namreč — oporoke, napravljene v zmedenosti duha, ne veljajo! . . .“

Doktor Kljuka je nameraval tukaj napraviti iz retoričnih ozirov samo kratek odmor in ga porabiti v to svrho, da aretuje nepopoljšljivo kravato, ki mu je zavratno ubegla tja vzad na zatilnik, in jo po odgonu pritira zopet nazaj v njeno domovinsko občino pod gumb. Ali njegove skromne besede so vzbudile silen vihar, kakršnega ponižni odvetnik niti sam ni pričakoval v svoji čisti duši; prisiljen je bil torej vedriti s svojim nadaljnim govorom, dokler ne poneha najhujša nevihta.

Predsednik je bil za hip kar omamljen; potegnil je sicer roke iz žepov, pa navzlic temu ni vedel kaj drugega povedati kakor: „Kako? Kako? Tako? Tako?“ Potem je sedel in rodila se mu je nenadoma nujna potreba, da sname naočnike in jih prične temeljito snažiti z robcem. To opravilo je blagodejno vplivalo na njegovo duševno ravnotežje, in ko so bili naočniki osnaženi in nataktnjeni na nos, je bil mož zopet stari, zgledni predsednik, glava in steber društva. Dostojanstveno se je dvignil in z občudovanja vredno stvar-

nostjo izjavil, da daje mnenje cenjenega gospoda doktorja Kljuka na razgovor.

Ta bistroura in pravilna odredba je bila samo formalnega pomena, kajti razgovor se je bil že pred njo in brez nje vnel med razburjenimi odborniki, in sicer z vso parlamentarno živahnostjo.

„Kaj?“ je grmel Rožmarin, „za pogreb smo dobri, za dediče pa ne? Pa da je to kaka pravica? Ne boš, Jaka! Oboje ali pa nič, pravim! Če je bil on trapast, pa mi nismo!“

„Kje je pa zapisano, da je bil sploh trapast?“ je povpraševal počasi in važno društveni blagajnik, ki mu stvar še ni bila dovolj jasna.

„Če ni bil trapast, pa ne dobi pogreba, razumeš, potem se pa takisto obrišemo za dediščino! Ne vem, ali dremlješ ali sediš na ušesih!“ ga vljudno pouči sosed.

Poučeni blagajnik pa trešči počasi, ali izdatno s pestjo po mizi in odločno izjavi, da je to goljufija, ki zasluži najostrejšo kazen! — Koga naj zadene kazen, tega ni povedal.

In vsi so kričali razen predsednika in obeh doktorjev. No, le v čast jim je šteti in v slavo njih nesebično vnemo za društvo in navdušeno obrambo njegovih koristi! . . .

Ko se je nevihta nekoliko polegla, je povzel besedo zopet doktor Kljuka. Rekel je, da ga boli vrat, zato ne more tako glasno govoriti, kakor bi želel. Počakal je, da gre tudi še gospoda Rožmarina jezik v zasluženi začasni pokoj, potem pa je poudarjal, da stvar pravzaprav ne spada k današnjemu sporedu, ki je itak že dovoljno rešen. Ker pa vidi, da se častiti gospodje odborniki zanimajo nekoliko tudi za oporoko — katere veljavnost ali neveljavnost, kakor rečeno, kar čisto nič ne ovira društvenega pogreba — naj mu je dovoljeno, da svoje mnenje natančneje pojasni. Naj njegovih besed napačno ne tolmačijo! Opozoriti je hotel zgolj na mogoče ugovore nezadovoljnih interesentov zoper oporoko. Iz pravne previdnosti bi bilo po njegovem nemerodajnem mnenju pač umestno, da društvo svoje stališče natančneje formuluje. On, govornik, bi razločeval in rekel morebiti tako, da je bil rajnik tačas, ko je pisal svojo oporoko, pač normalne zdrave pameti, v trenutku samomora pa nerazsoden, oziroma, da se izrazi poljudno, „trapast“. Medicinska veda, je rekel, je dandanes na tako visoki stopinji, da se da brez dvoma njegovo pravkar izraženo skromno mnenje tudi strokovnjaški utemeljiti, za kar je pa pristojen v prvi vrsti pač gospod kolega z medicinske fakultete doktor Lačný.

Končavši svoje bistrourmno pojasnilo, se je pred vsem prepričal o sedanjem bivališču kravate, potem pa lahko zazeval, v znak, kako malo ga zanima ta oporoka, čeprav mu obeta dela in zaslužka.

Drugače ostali odborniki, ki jim je pričelo zopet ginevati sveto ogorčenje zaradi preteče krivice in so pozorno in zaupljivo obračali svoje poglede v društvenega psihiatra, ki je po predsedniku vljudno pozvan napol se dvignil s sedeža in naslonjen z enim komolcem na mizo, a z drugo roko brskajoč po drobižu v žepu, s svojim suhoparnim glasom točno in določno povedal sledeče:

„Ako je gospoda mnenja, da je bil rajnik ob času samomora nerazsoden, — (govornikovo oko jo spreletelo vse odbornike, ki so mu živo prikimali) — moram temu mnenju z medicinskega stališča le pritrdjevati. Ako smatramo možgane za organ duševnega delovanja, smemo trditi, da je vsakdo bolan na možganih, ki zanika voljo do življenja. O rastlini, ki so ji dani zunanji pogoji za uspešno rast, ki pa navzlic temu ne raste, ampak usiha — o živali, ki išče smrti, bo sleherni lajik pravilno sodil, da je bolna. Isto pa mora veljati o človeku, ki je takorekoč tudi del stvarstva! S stališča vednosti nam torej ne bo mogel nihče kaj očitati, ako smatramo samoumor gospoda majorja za storjenega v stanju duševne zmedenosti. — (Splošno pritrdjevanje. — Rožmarin: „Bravo, dohtarček!“) — Ako je nadalje gospoda mnenja, da je navzlic temu rajnik napravil svojo oporoko ob popolni razsodnosti, — (govornikovo oko je naletelo zgolj na izpodbujujoče, pritrdjevalne poglede) — je tudi to mnenje z znanstvenega stališča utemeljeno. O vsakem človeku je načeloma domnevati, da je jasne pameti, dokler se mu nasprotno ne dokaže. Za zmedenost rajnikovo ob času oporoke pa nimamo niti indicije, kamoli dokazov! — Da se je iz nasprotnika društvu izprevrgel v njegovega pokrovitelja, nam še ne sme vzbujati dvomov o njegovi razsodnosti. Svoje nazore marsikdo premeni! Ali to je zgolj stvar značaja, umobolen pa ni treba da bi bil zaradi tega! Kakor je nasprotno lahko kdo vzor značajnosti, pa vendarle idiot! — Ako mi torej slavni odbor pritrdi, formulujem svoje mnenje tako-le: Rajnik je bil ob času oporoke razsoden, ob času samomora nerazsoden. — (Splošno pritrdjevanje. — Rožmarin: „Živio! Tako se govori!“) — Ako gospodi to zadostuje, — (izvedenčev pogled je naletel zgolj na zadovoljne obraze) — se pa priporočam!

Pogledal je na uro, potem si pa zapel suknjo, stopil v galoše, vtaknil si v ušesa bombaža, vzel dežnik pod pazduho, potegnil z rokavom po cilindru, pokimal odbornikom in posebej še gospodu

predsedniku, ki je, dvignivši dva prsta, mu dal običajno znamenje, da si sme za današnjo nenavadno dolgo sejo zaračunati dvojno pristojbino — in veličastno je odplul.

Njegovemu strokovnjaškemu mnenju je soglasno pritrdil ves odbor — seveda, kakor je pripomnil gospod predsednik, brez predjudicija za prihodnje slučaje, in zanimiva seja je bila končana. —

Majorja Davorina Trna pogreb pa je bil tako sijajen, da so ga zanj zavidali lahko vsi mrtveci zadnjih dveh, treh let. —

* * *

S tem svojim činom si je priborila „Zadnja čast“ odličen moralen uspeh! Denarni je bil pač bolj pičel . . .

Ko se je namreč inventarila majorjeva zapuščina, se je pokazalo, da rajnik ni več zapustil nego za okroglih šeststo kron vrednosti in da je vso drugo svojo imovino porazdelil že par dni pred smrtjo z resno preudarjenimi darili „med živimi“.

Štiritisoč kron je bil določil za „krokarsko ustanovo“. Glavnico naj bi hranili in upravljali trije mestni svetovalci, a obresti naj bi se vsako leto na dan njegove smrti razdelile med štiri pridne, a revne krokarje, rojene pri Sv. Petru ali v frančiškanski fari, ki se pa morajo izkazati z izpričevali o uspešno stavljenih kozah.

Srebrne žlice, vilice in nože je naklonil državnemu poslancu Martinu Piški kakor pomemben simbol njegovega mnogoletnega delovanja za narodov blagor. Svojemu dobremu prijatelju, profesorju in učenjaku Frančišku Čuku, je podaril oba svoja dežnika, vse manšete in devet kron v denarjih, da si kupi nov klobuk in se da obriti, notarju Zdenku Pritožbi, ki je bil tisti mesec na vrsti za zapuščinskega komisarja, 10 K 50 h kakor nujni delež, nervoznemu sodniku Ivanu Burji zanesljiv revolver s potrebno municijo.

I. t. d., i. t. d.

Največji del svoje imovine je pa naklonil literarni bratovščini „Dušni krmi“ z določbo, da je iz obresti glavnice vsako leto nagraditi in kupiti deset najboljših izvirnih, za „preprosti“ narod namenjenih „izpodbudnih“ spisov, ki jih je potem takoj sežgati . . .

Vsa darila je bil rajnik odposlal po pošti in so jih presenečeni obdarovanci imeli že v rokah, ko jim je došla pretresljiva vest o njegovi smrti.

* * *

Počivaj v miru!

Naj so te tirali v prostovoljno smrt katerikoli vzroki, — zate so bili tako tehtni, da jih ni odvagal veseljni ostali svet!

Ni ga veličanstva, ki se mu vsi tako vdano in brezpogojno klanjamo kakor njenemu imperatorskemu veličanstvu — smrti!

Če se pa vendarle izjemno pojavi predrzen junak, ki se smelo upre temu veličanstvu in neustrašen ukaže: „Zame nisi veličanstvo, ampak sužnja! Idi pri tej priči in pokorna mi odpri one temne duri, da odidem skozi nje!“ — in ona uboga, odpre temne duri, in on odide skozi nje . . . na tega junaka gledamo s sveto grozo in s spoštovanjem, čuteč svojo lastno mehkužno slabost, in ne maramo, da se blati njegov spomin! . . .

Zato si je bila „Zadnja čast“ s svojim človekoljubnim in obzirnim postopanjem ob smrti rajnega majorja pridobila po vsej pravici dokaj novih simpatij.

Ali videti je bilo, da gospodov okoli „Zadnje časti“ ta moralni uspeh ne zadovoljuje dovolj.

Ako je govorica nanesla na darila „med živimi“, izražali so kaj pikro mnenje o ljudeh, ki sploh sprejmo taka darila, naklonjena jim tik pred smrtjo, zakaj taka darila „med živimi“ so po navadi umazana opravila, so rekli, ki naj se ž njimi kdorkoli krati v svojih zakonitih ali naravnih pravicah! Honetni ljudje jih sploh ne sprejmo takih-le daril! —

Takšnega mnenja so bili gospodje okoli „Zadnje časti“ zastran daril „med živimi“ . . .

Seveda brez prejudicija za prihodnje slučaje!

Noči . . .

I.

Mir zvezdam . . . Mir nōči!

A nama pokoja ni treba!

Saj najina mlada ljubezen
je hčerka od neba! —

Tak milo, tak jasno

tam gori zvezde blestijo —

To večne luči so . . .

Ljubezni naju gorijo. —

Skrivnostno nad nama
šumijo lovora gaji,
v prirode tihem šepetu
izgublajo src se vzdihljaji:

Pozabi . . . komur v življenju
je sreča mačeha bila . . .
Noč pada . . . In hladna ter temna
njena so krila! —

II.

Polnoč je tiha šla po plani,
z neba je padal rosní hlad,
noč bila tiha in prijazna,
ko v njej je dihala pomlad —

Pomlad cvetoča, bujnih prsi,
veselovedrih lic, oči —
povejte mi, kdo pač v življenju
pomladnih ljubil ni noči? —

Ko mladi cvet se k cvetu sklone,
ko pesem v pesem se vtopí, —
ko srce v dragem srcu vtone —
Kdo bi ne ljubil teh noči? —

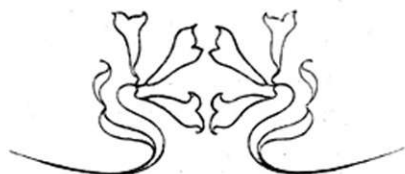
III.

Še en objem, še en poljub,
in potlej mir, ta sveti mir —
v svečanem molku sred noči
srce praznuje sveti pir . . .

Srce ne zna, — da ljubi noč,
oko ne ve, — da gloda mrak,
in sred viharjev, sred noči
v srce polega čút sladak,

čút ognja poln, čút poln strasti,
čút poln milobe, poln moči . . .
Ah lepe, ah skrivnostne ve
nezabljene noči! —

M. P. Nataša.

Franjo Šaver Kuhač.

Spisal Fr. Grbič.

ne 20. novembra lanskega leta je obhajal v Zagrebu 70letnico svojega rojstva eden izmed najzaslužnejših mož na umetniškem in književnem polju slovanskem. Ta mož je Franjo Šav. Kuhač, mož neumornega, marljivega in vztrajnega delovanja, ki je zaneslo njegovo ime daleč za meje njegove ožje domovine po vsem slovanskem glasbenem svetu, ker narodno glasbeno polje je torišče njegovega glavnega delovanja. Kuhačevo delovanje pa ni omejeno le na hrvaški narod, ampak se razteza na ves slovanski jug in še dalje. Velik del njegovega truda tudi pripada našemu slovenskemu narodu, zato je naša dolžnost, da se pri tej priliki nekoliko bliže seznanimo z njegovim delovanjem.

Franjo Šaver Kuhač se je rodil 20. novembra l. 1834. v Oseku v Slavoniji. Njegovi pradedje so bili plemiči senjske rodbine, ki se je imenovala Kuhačević, a se je pozneje ponemčila, ko se je preselila v Slavonijo in na Ogrsko, ter se imenovala Koch. Njegov oče je bil spoštovan meščan, po obrtu lepar, mati pa Terezija, roj. Pilar. V Oseku je obiskoval ljudske šole in pet gimnazijskih razredov. Ker je kazal veselje in nadarjenost za glasbo, se je učil poleg navadnih predmetov tudi igranja na klavir, kitaro in gosli. Njegov učitelj za gosli je bil virtuoz Osyslo, po rodu Francoz. Pri tem je mladi Franjo tudi najbolje napredoval. Ko so nastali l. 1848. v Oseku prevrati, je zapustil Kuhač gimnazijo ter šel v Miholjac k učitelju Becku, ki je bil vnet glasbenik in je pripravljajl svoje učence za učiteljstvo. Ž njimi je Beck rad izvajal v cerkvi na koru velike maše. Pri njem je imel Kuhač tudi priliko, seznaniti se z različnimi glasbenimi nastroji in večjimi glasbenimi deli. Leta 1850. se je odpravil v Pešto, da tam dovrši učiteljišče. Ondi je napravil 1854. leta izpite in dobil izpričevalo za realčnega profesorja. Teh štirih let pa ni porabil le za študije za učiteljski poklic, obenem je obiskoval tudi tamošnji konservatorij, kjer se je izvežbal v glasbeni umetnosti in katerega je leta 1854. absolvirajl kot najboljši gojenec. Tu mu je bil glavni profesor znani glasbenik K. Thern, oče mnogo imenovanih pianistov Viljema in Ludovika Therna, kateri je bil pozneje

nastavljen kot profesor na konservatoriju v Lipskem. Bil je ta profesor po rodu Slovak in bi se imel pravzaprav pisati Trn. Nekega dne je dal svojem učencem nalogo, da uglasbijo tekst neke nemške pesmi. Pregledavši njih izdelke, je rekel prvemu, da je porabil jako spretno madžarsko ritmiko, drugemu, da se je ravnal po nemški modulaciji i. t. d. Kuhaču pa je rekel: „Vi ste uglasbili pesem tako, kakor prepevajo Slovaci in drugi Slovani.“ Da učencem te svoje opazke pobliže razloži, je še pripomnil: Nemci delajo svoje melodije večidel iz razloženih akordov (gebrochene Akkorde), dočim Slovani uporabljajo zanje rajši blizu ležeče, manjše intervale. Da se Kuhač prepriča o trditvi svojega profesorja, je doma pregledal debelo knjigo nemških napevov in malo zbirko slavonskih napevov, iz katerih je razvidel, da ima profesor prav. Od tega časa, bilo je leta 1853., je začel Kuhač preiskovati melodije različnih narodov, da bi tako zasledil nekakova pravila in da bi spravil v poseben sistem, v čem obstoje posebnosti napevov različnih narodov in v čem se med seboj razlikujejo. Za tako preiskovanje in študijo pa mu je bila tedanja zbirka slavonskih napevov premalo obširna. Zato je vselej, kadar se je mudil v Oseku, nabiral in harmonizoval napeve, ki jih je čul tamkaj in v bližnjih vaseh slavonskih in ogrskih. Med tem časom je dobil Kuhač poziv iz Oseka, da uredi tamkaj novo, seveda nemško realko. Ker pa vlada ni potrdila ustanovitve take šole, je supliral tam nekoliko časa mestnega učitelja. Iz Oseka je leta 1856. odšel v Lipsko, da je poslušal v tamošnjem glasovitem konservatoriju predavanja iz predmetov glasbene znanosti, in istega leta meseca listopada je šel k slavnemu glasbeniku Lisztu v Weimar, da tudi pri njem popolni svoje študije. Toda, ker je Liszt odpotoval v Rim, je mogel pri njem ostati le do konca onega leta. Šel je tedaj na Dunaj, kjer je leta 1857. poslušal na tamošnjem vseučilišču predavanja glasovitega estetika in kritika profesorja dr. Hanslicka. Bogato preskrbljen s teoretičnim znanjem, se je vrnil leta 1858. zopet v Osek s sklepom, da se posveti popolnoma le glasbi. S tem letom se je tudi pričelo pravzaprav njegovo delovanje na glasbenem polju, s katerim je zvezano z neumorno marljivostjo in vztrajnostjo vse njegovo življenje do današnjega dne, tako da gleda jubilar lahko s ponosom na pol stoletja nazaj, v katerem je s svojimi mnogobrojnimi deli postavil sebi in svojemu narodu trajen spominek.

Od svojega strica Filipa Kocha, dr. teologije in filozofije, duhovnika v Pečuhu, je dobil ravno omenjenega leta 12 tisoč gld. gotovine. S tem kapitalom se je odločil Kuhač, da izvede svojo

davno željo, namreč, da združi v velikem delu vse narodno glasbeno gradivo južnih Slovanov. Ves čas od tega leta pa do leta 1871. je izvrševal svoje ideje. Po zimi je bival v Oseku, kjer je poučeval svoje učence v igri na klavirju. Ves drugi čas v letu pa je potoval po različnih jugoslovanskih krajih, koder je nabiral narodne napeve med ljudstvom, potem narodne glasbene nastroje, stare note in glasbene kompozicije ter material za zgodovino narodne glasbe. Tako je Kuhač prepotoval ne samo Slavonijo in Hrvaško od vasi do vasi, ampak tudi Ogrsko, hrvaško Primorje, Istrijo, Dalmacijo, dalmatinske otoke, Črno goro in ves slovanski jug ter tako nabral in uglasbil takrat nad 4000 narodnih napevov. Dvanajst let, vsako leto po pet, šest in več mesecev je prepotoval. Žrtvoval pa ni le mnogo časa, ampak potrošil je v to tudi vse svoje premoženje, in to ni bila majhna vsota. Leta 1870. meseca januarja je pričel harmonizovati nabrane napeve s klavirskim spremljevanjem. Ker tedaj ni imel več lastnega premoženja, ga je podpiral v tem njegov prijatelj Št. Crnadak, sin bogatega trgovca v Oseku, ter mu dajal v to svrhu vsak mesec po 50 gld. podpore. V tem času je priredil Kuhač 2000 narodnih napevov za tisk ter se je napotil spomladi 1871. leta v Zagreb, da najde tam za to zbirko založnika, toda „njegov up je šel po vodi“, kakor poje naš Prešeren, ker založništva ni hotel nihče prevzeti. Tako mu je ležal ta material v predalniku do leta 1878. Nekega dne tistega leta je prišel Kuhač k meni ter mi tožil, kako ga boli, da ne more izdati svojih narodnih napevov, ker ne najde založnika zanje. Po kratkem premišljevanju sem mu svetoval, z izdajo pričeti potom subskripcije na lastne stroške v zvezkih po 100 napevov vsake tri mesece. Ker pa tisk takega notnega materiala ogromno stane, sem se mu ponudil, da mu, seveda brezplačno, avtografiram vse napeve, da bi ga tako primeroma veliko manje stalo nego z notnimi tipi. Vesel je Kuhač odobril moj predlog in sklenil pričeti z izdajo narodnih napevov. Čez nekoliko dni nato pa je prišel zopet k meni ter se mi zahvalil, rekoč, da ne more sprejeti od mene tako velike požrtvovalnosti in da je že sklenil pogodbo z Albrechtovo tiskarno, ki bo izdajo tiskala z notnimi tipi. Naprosil pa me je, da prevzamem tiskovno korekturo, ker bo imel pri tem itak mnogo skrbi in posla. To sem mu tudi rad obljubil. Opravljal pa sem to delo le iz početka, ker sem se kmalu nato preselil za stalno iz Zagreba. Vso nadaljno korekturo je izvršil Kuhač sam. Na ta način je izdal Kuhač od 1878. pa do 1882. leta 16 zvezkov narodnih napevov, to je štiri debele knjige z obsegom šestnajststo napevov

in narodnih plesov. Ali navzlic gmotni podpori deželne vlade in nekaterih društev je trpel pri tej izdaji gmotne škode nekoliko tisoč goldinarjev. Da se je rešil dolgov, je bil moral prodati malo posestvo, katero je imel v zagrebški okolici. Moral pa je vsled tega tudi prenehati z nadaljno izdajo tega narodnoglasbenega gradiva.

Na svojem potovanju pa ni zabeleževal le narodnih napevov in plesov, ampak nabiral je tudi material za biografski in glasbeno-bibliografski leksikon. Ta leksikon ni še dokončan in tudi ne tiskan. Obsega pa gradiva do tisoč imen umetnikov in čaka urednika in založnika. Kakor je iz tega razvidno, je bila zasnova Kuhačevega delovanja precej iz početka jako velika in obsežna. Poleg vsega tega pa mu je bila pri tem glavna svrha to, da se seznani z vsemi tradicionalnimi pravili narodne, to je južnoslovanske glasbe. Da ustanovi v tem pogledu nekaka pravila, je analizoval v teku petdesetih let 30.000 napevov različnih narodov. Med temi so bili grški, arabski, cerkveni rimskokatoliški, pravoslavni, luteranski, kalvinski, mohamedanski in židovski napevi. Izmed ljudskih, to je narodnih pa je analizoval napeve narodov germanskih (Nemcev, Angležev, Holandčanov), romanskih (Lahov, Francozov, Španjolcev, Rumunov), potem napeve Madžarov in narodne napeve vseh slovanskih narodov ter si pri preiskovanju zabeležil nad tisoč opazk. Na koncu pa je uvidel pri tem ogromnem delu, da življenje posameznega človeka ne zadostuje, da bi neizmerno obširni material takih opazk mogel poedini človek spraviti v nekak sistem. Zato je to svoje delovanje omejil pozneje le na hrvaški, srbski, slovenski in bolgarski narod in na tiste narode, ki so segali v hrvaško glasbo, kakor Lahi, Nemci, Madžari in Turki. Znanost, ki jo je izvajal iz teh svojih študij, imenuje Kuhač „komparativno muzikologijo“ in jo je osnoval na jezik vsakega poedinega naroda glede melodije, ritma in strukture, ker trdi, da sta jezik in glasba vsakega naroda organska celota. S svojimi članki, ki jih je o tem objavil, je zadel na mnogo protivnikov in neprijateljev.

(Konec prihodnjič.)

Kako obogatimo?

Piše dr. Ivan Žmavc.

o je dandanes pač že tudi pri nas aksiom, da je gmotna blaginja prvi pogoj narodne neodvisnosti in kulture. Vnemamo se za vseučilišče. Prav lepo, ampak imeti moramo tudi krepek srednji stan — *μεσότητις ἰσότητι*. Ni dvoma, da so za zdrav razvoj naš najpomembnejša sedaj tista učilišča in vzgojevališča, ki nam sistematično omogočujejo gospodarski napredek, torej razne strokovne šole, kakor kmetijske, obrtne, trgovske, meščanske,¹⁾ realne, tehnične i. t. d. šole. Nikakor pa nočemo pri takih težnjah pozabiti, da je njih smoter višji: kulturna in etična usovernost naroda.

Prozaično se naš — in ne le naš, ampak vseh zaostalih narodov — problem glasi: Kako obogatimo?

Problem ta je zelo aktualen in važen. Vsi narodi, ki so vredni tega imena, se ž njim v poslednjem času intenzivno pečajo. Celo žolto pleme se ga je energično poprijelo, in čudom se čudimo, kako so se Japonci v kratki dobi kakih petdesetih let emancipirali od ekonomične premoči Evrope in Severne Amerike ter v mnogih ozirih Slované prekosili.

Seveda smo majhen narod in imamo posebnih težav v boju za narodno eksistenco. Toda dosti imamo zgledov iz minolosti in sedanjosti, da se more tudi majhen narod vzdržati in lahko celo процvita. Lega slovenskih pokrajin je v svetovnogospodarskem oziru pravzaprav nenavadno izredna: dve železnici evropskega pomena bosta kmalu rezali te pokrajine primorske! To je naš blagoslov, ako razumemo znamenja našega časa, ali pa naše prokletstvo, ako bomo vsled naših malostrankarskih strasti slepi in gluhi za vse, kar dandanes svet giblje. Gotovo je, da moramo vse svoje sile krepko napeti, da prihitimo, kar smo zamudili; mislim, da je slovenska renesanca še možna, in marsikaj me potrjuje v tej tolažljivi veri.

Tudi teoretično ter literarno se je že nekoliko storilo za naše narodnogospodarsko prerojenje. Ampak — poreče upravičeno kdo

¹⁾ Prava sramota je za Slovence, posebno kranjske, da nimajo niti ene slovenske meščanske šole!

— siva vsa je teorija; povej nam, kaj ravno naj počnemo? Knjige političnoekonomične se lepočitajo, za rabo niso, je dejal že Bismarck.

Opozoriti hočem danes na knjigo, ki bo ugajala tudi željam praktikov, osobito pa trgovcev. Spisal jo je namreč eden izmed kraljev moderne ekonomije, milijonar, celo milijardar Združenih držav, Andrew Carnegie. Ta nam bo pač najbolje mogel odgovoriti na vprašanje, ki smo ga stavili v začetku.

Težki kapitalisti ne uživajo ravno prevelikih svojih simpatij, pa najbrž tudi čitateljstvih ne. Andr. Carnegie je izjema: on je bil v mladosti ubožen izmed najubožnejših, on je sedaj milijardar, a tudi sedaj prijatelj, takorekoč pristaš proletarcev. Dočim drugi kapitalisti, posebno v naši stari Evropi, skrbno prikrivajo sredstva, čine, mahinacije, ki so jih privedle do uspehov — o Rothschildih n. pr. niso vsega razjasnile niti arhivalske študije R. Ehrenberga — je spisal Carnegie celo knjigo „o potih do gospodarskih uspehov“. To je že samo na sebi posebnost, zakaj milijonarji drugače niso v vrstah pisateljev.

Naslov knjigi se glasi značilno: „*Empire of business*“; Nemec E. E. Lehmann je to preložil: Kaufmanns Herrschgewalt (Berlin, C. A. Schwetschke 1904. že 3. natis). Zdi se mi, da bi se točneje preložilo: Kraljestvo gospodarstva; kajti Carnegie ne govori samo o trgovini in kupčiji, ampak business je to, kar Nemec imenuje Geschäft, obsega tudi industrijo, obrt, celo poljedelstvo, skratka, vsako ekonomično podjetje. Carnegie sam je bil največji fabrikant jekla na svetu, torej ne trgovec v ožjem pomenu besede. Seveda je dandanes vsak podjetnik obenem tudi trgovec v širjem zmislu.

Ako kdo, sme Carnegie o ekonomičnih vprašanjih pisati in dajati navodila h gospodarskim uspehom. Pač ima Carnegie večinoma severnoamerikanske razmere pred očmi; ampak vkljub temu bo s koristjo vsakdo i pri nas čital njegove razprave, zlasti pa trgovcev.

A. Carnegie nam ni popolnoma neznan. Že celjska „Domovina“ je prinesla l. 1903. v št. 82.—84. M. Meže prevod prve razprave naše knjige „Pot h gospodarskemu uspehu. Nagovor na mlade trgovce“. (Knjiga „Kraljestvo gospodarstva“ je zbirka 18 samostalnih, že prej posamično izšlih razprav.) Kdor čita svetovne novine, pozna izvestno Carnegiea. Ne mine nobeno leto, da ne bi Carnegie daroval ogromnih vsot za učilišča, knjižnice i. t. d.

Najlepše uči Carnegie pota k ekonomičnim uspehom s svojim lastnim zgledom. Prezanimivo je njegovo življenje.

Carnegie se je rodil 1837. l. na Škotskem. Oče mu je bil ubog tkalec, chartist (neke vrste socialista) in vnet republikanec. Tehnika je bila že tedaj na Britanskem mogočna; novodobna industrija je kakor marsikaterega rokodelca uničila tudi očeta Carnegiea. Izselil se je v Ameriko, ko je bil Andrew 10 let star, in vstopil v neko tovarno za bombaž v Pittsburghu. Z 12. letom je tudi Andrew tam dobil dela z zaslužkom 6 K na teden; čez leto in dan je bil kurjač parnega kotla, vsled katerega težavnega posla je postal nervozen. Že tedaj pa je živahni in nekoliko fantastni deček slutil, da se mu „usoda“ mora na boljše obrniti; s 14. letom je bil nosilec depeš v telegrafskem uradu v Pittsburghu s 13 K na teden. Ker je tako prišel v dotiko z žurnalisti, prešnil ga je takrat najvišji ideal: tudi kdaj pisati novine ali celo knjige. Ob prostih urah je strastno požiral knjige iz ljudske knjižnice, in temu se ima, kakor se je sam pred nekaj leti izrazil, največ zahvaliti za svoje poznejše bogastvo. Ukažljen, kakor je bil, se je učil mladi Carnegie izven službe telegrafirati. Nekoč je važno brzojavko čisto sam naglo ekspediral, kar je obrnilo pozornost na čilega mladeniča. S 16. letom je postal telegrafist s 1400 K na leto. Bili so z marljivim in agilnim Andrejem zelo zadovoljni, zlasti pa še žurnalisti, kar mu je neslo nekaj dolarjev postranskega zaslužka. Posebna sreča pa je bila zanj, da je vzbudil pozornost ravnatelja pennsylvanske železnice, ki mu je preskrbel službo telegrafista z 2000 K. Carnegie se mu je vedno bolj prikupoval z nadarjenostjo in pridnostjo; nekega dne mu reče ravnatelj, da so neke železniške akcije prav dober kup. Seveda je mladeniča zelo mikal dobiček. Ampak kje vzeti denarja? Saj je moral svojo rodbino podpirati, prihrankov še ni imel nobenih. Ravnatelj mu je en del posodil, drugo si je Carnegie s pomočjo svoje matere prav težavno pribavil, seveda tudi na posodo. Vse to pa se je izvrstno izplačalo, dividenda je bila visoka -- temelj Carnegievem bogastvu je bil sezidan.

Ne moremo tu v poedinostih zasledovati nadaljnega napredovanja. Ob meščanski vojni leta 1861. ga je njegov starejši prijatelj vzel s seboj v vojsko kot nadzornika transportov. Tu se je odlikoval. Po vojni mu je nekdo predložil model spalnega vagona; Carnegie je takoj spoznal pomen te iznajdbe. Osnovala se je družba, dobro prospevajoča. — Tedaj ravno so zasledili v Pennsylvaniji petrolej. Malokdo je vedel, kaj to pomeni; bistroumni Carnegie je spadal k

temu malemu številu. S prijatelji je kupil za nizko ceno petrolejsko zemljišče, ki je kmalu velikansko neslo. Pozneje je svoj delež prodal znanemu Rockefellerju (ki je danes tudi milijardar kot „petrolejski kralj“), sam pa se čisto posvetil fabrikaciji jekla. Nekdanji telegrafski tekač je postal „kralj jekla“, čigar premoženje se ceni blizu na 2 milijardi K; ta „kralj“ ima vsak dan blizu 200.000 K dohodka. Od leta 1899. se več ne udeležuje trgovine aktivno, ampak živi le človekoljubnim in rodbinskim namenom.

Če napiše tak človek knjigo o narodnem gospodarstvu, ima to gotovo več praktičnega pomena nego množica učenjaških teorij. Naj bi jo i naši ljudje radi čitali; nekoliko ameriškega duha bi ne škodilo nam, ki smo v ekonomičnem razvoju toliko zaostali. Nikakor nočem brezpogojno priporočati tega duha; ta strastna gonja za dolarjem je (in sicer i Carnegieu) pravzaprav zoprna. Toda poučeni moramo biti o vsem, tudi o tendencah tega brezobzirnega, le profit hotečega kapitalizma, ki bi nas drugače mogel uničiti.

Seveda ne bo noben čitatelj pričakoval od knjige recepta, po katerem se gotovo postane milijonar. Carnegie sam pravi, da danes niti v Ameriki ni več tako lahko obogateti, kaj šele potem v stari Evropi. Da pa da knjiga gospodarsko naprednemu poguma, ni dvoma.

Kaj je bistvo Carnegievih ekonomičnih navodil?

Negativni njegovi nasveti so: 1) Ne pijančuj, 2) ne zanašaj se na gospodarske čudeže, ne igraj torej in ne špekuliraj slepo, 3) ne jamči rad, in če jamčiš, imej dotični denar v blagajni pripravljen; rajši z gotovino podpiraj prijatelja, nego da se vežeš na menical.

Pozitivni nasveti: Začni v trgovini in gospodarstvu pri najnižjih poslih. Carnegie sam je ponosen na to, da je bilo pometanje prvi posel njegov. Srečen — pravi — kdor je v uboštvu rojen! Gospodariti pomenja, iz revščine se povzpeti do blagostanja. Rojeni bogatini so pomilovanja vredni; oni niso prisiljeni vseh svojih moči napenjati v svrhu prislužkov in so vsled tega večinoma dekadentni slabotneži. Z delom in energijo si blaginjo pribojevati in zaslužiti, to edino časti človeka. Za ubožce je Carnegie vprav navdušen; bogatini pa, ki le živijo iz rent, mu nikakor niso všeč. Oni kapitalisti, ki so obenem dobri podjetniki ter takorekoč voditelji narodnega gospodarstva, so pač vredni spoštovanja, ker delajo in za družbo oskrbujejo ekonomijo. Pozitivni njegov nasvet bi torej skratka bil: delaj, delaj, in zopet: delaj!

Carnegie se tudi drži teh načel. Vse svoje premoženje hoče v svojem življenju razdeliti. In res je že do danes menda posvetil nad pol milijarde K občekoristnim namenom, posebno za ljudske knjižnice, vseučilišča, tehnike i. t. d. On hoče „ubog“ umreti. Njegovi potomci (ima eno hčer) naj se sami borijo za eksistenco.

Knjiga takšnega socijalnega milijonarja je izvestno vredna čitanja in razmišljanja tem bolj, ker je tak milijonar pri nas v Evropi bela vrana.¹⁾ V knjigi najdeš mnogo izpodbude in prelepih misli, katerih se tu niti dotakniti ne moremo. Vzemi in čitaj!

In odprla so se vrata . . .

In odprla so se vrata
v sto palač in v sto gradov —
Aj, aj, glejte to nobleso,
vsak je danes zopet nov!

Dame v elegantnih krilih
in gospodje v frakih vsi . . .
Aj, aj, glejte, vse od svile
in od zlata se blešči!

Ne! . . . Saj ni vse v svili, v zlatu —
glejte lačno tolpo to! . . .
Vsa raztrgana tod dere —
hu, to je grdo, grdo! . . .

Fej! . . . In glejte, ti otroci,
pol v obleki, pol nagi,
kličejo ves dan po mestu:
„Dajte kruha — vsaj — kosti!“ . . .

Faust.

¹⁾ Škoda le, da ima omenjeni nemški prevod več tiskovnih ter jezikovnih pogreškov in da 320 strani obsegajoča knjiga stane celih 6 K, kajti vredna je, da bi jo čitale širše mase. Morebiti priredi kdo primeren posnetek iz nje (za Mohorjevo družbo?). — V Gradcu (v zalogi „Styrije“) je že leta 1892. izšla brošurica: Das Evangelium des Reichtumes von Andr. Carnegie. Prevedel J. v. Ehrenwerth.

Književne novosti

A. Aškerc: Primož Trubar. Zgodovinska epska pesnitev. V Ljubljani 1905. Založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

Ko bi zbrali vse, kar so naši pesniki že povedali o Trubarju in njegovi dobi, bi našli poleg celotnih pesmi precej posameznih bolj ali manj značilnih izrekov; vedno pa je vedoma ali nevedoma bil Trubar bolj sredstvo nego predmet.

Odkar se piše resno o slovenskem slovstvu, pač ni nikogar, ki bi tajil velike zasluge Trubarjeve za naše slovstvo; njega pravi začetnik je in ostane; toda tu zaslužnik v slovstvu in tam primerna snov za pravo poezijo: med obema leži velik prepad, ki ga je treba premostiti ali preskočiti. Premostiti? Take mostove zna med milijoni staviti morda eden; kajti stavba zahteva poleg solidnega dela zlasti globokih študij temeljev: duševne in srčne podlage ter žrtvovanja lastnega bitja za prevzeto delo. Kdor to zmore, je inženjer-pesnik („inženjer“ prihaja od „ingenium!“); on najde dovolj vezi za trden most med človekom-zaslužnim možem in med človekom-predmetom za poezijo. — Ker pa taka premostitev ni lahka, zato se daje mnogokrat prednost skoku. Skok čez prepad je sicer drzen, ali skok na Pegazu je, da le Pegaz ni tak, kakršnega je po Levstikovi sodbi jahal Toman, vedno varen.

In Trubar? Kako ga naj in kaj naj pesnik na njem opeva? Jaz bi za svojo osebo še prej celo vprašal: ali se naj Trubar sploh opeva? To vprašanje se mi vselej vsiljuje, kadar zadenem v pesmih ob njegovo ime. Kadar namreč čitam tako pesnitev, vselej mi, naj bo še tako dovršena, kalijo neposredni užitek razne misli, ki kar pršijo okrog Trubarjevega imena in silijo tako v ospredje, da delo samo ne govori tako, kakor bi govorilo, ako bi se ne tikalo vprav Trubarja. Ime Trubar pomeni program, a ne programa za — poezijo. Morda bo sčasoma drugače in morda bodo potomci zrli na vsa taka dela z umetniškim očesom, a v začetku 20. stoletja je to malodane izključeno. Res je pač, da je umetnost večna in da je vse, kar je lepo, vedno lepo, ali človek je končno bitje in je jako odvisen od stranskih vplivov. Vem, da bi se jih moral otresti, ali kaj pomaga, ako se jih otrese eden: drugi se jih ne in to ga moti v njegovi sodbi. Trubar je baš zdaj tako električna snov, porabna kot bojni objekt in argument, da se pri njej pričakuje vse drugo prej nego poetičnost.

To moje osebno mnenje je nemara napačno; vsekakor ima pesnik pravico, svobodno izbirati snov; zato tudi zdaj le vprašujemo, kako in kaj naj se pri Trubarju pesniški oblikuje. Na trdna pravila ni misliti, a zgodovinska snov ima sama ob sebi meje ožje postavljene. Trubar pa je eminentno zgodovinska snov. Jasno je, da ni treba podati le priprostega, v verze spravljenega životopisa; saj stavimo pri zgodovinstvenosti dokaj milejše zahteve, nego sta jih stavila Aristotel in za njim Lessing. Ali to pač običajno pričakujemo, da se ne premakne popolnoma težišče zgodovinske osebe ali zgodovinskega dejanja, dočim je samostalnost v podrobnostih vedno dovoljena. — Kar se tiče Trubarja, se mi zdi potrebno, pribiti enkrat za vselej, da je napačno ga slaviti kot narodnjaka; on ni pisal slovenski zato, ker je ljubil slovenski narod in jezik, ampak ker je hotel širiti novo vero in je za ta namen spoznal Luther imenitno sredstvo v narodnem jeziku; Trubar ga je posnemal, in ko bi ga ne bil on, bi ga bil kdo drugi. Da je bilo Trubarju le za vero, je povedal dovolj jasno v predgovoru h katekizmu l. 1550, češ, da ga je izdal zato, da bi se vsak naučil

prave vere in lahko spoznal „tiga Antikrista, kir zdaj pousod po sueidtu hodi... inu hoče... s falš pridigo inu z obľubami... ludi odpelati od... te žive, čiste, risnične besede božje“. Tudi za svobodo in slične lepe ideje se Trubar seveda ni boril naravnost — 200 let pozneje bi to bilo mogoče — ampak kvečjemu posredno. In še tretjo resnico je treba vedno imeti pred očmi: Trubar je bil gotovo vrl, energičen, navdušen mož; ali da bi bil kak junak — heroj? Težko si ga tako predstavljamo, ne morda zato, ker so bili drugi možje, ki uživajo slavo junaštva, vsi večji nego on; ne! Ali, in to je dejstvo, preko katerega se težko pride k junaški pesnitvi, Trubarjevo življenje nam je vse preveč znano; dijaki in dijakinja se uče natančno, kod in kam je zahajal Trubar, kolikokrat se je vrnil v domovino itd., in vse to nam stoji tako trdno pred očmi, da za junaštvo skoraj ni prostora. — Kajpada, ko bi bil on predmet kakih bajk, bi to bilo vse drugače; a mi imamo v njem zgodovinskega človeka, ne heroja. Njegove zasluge s tem niso prikrajšane, za pesnika pa leže v tem zgodovinsko razsvetljenem življenju skoraj nepremagljive težkoče.

Zato sem bil radoveden, kako je prvi naš epik rešil to težko nalogo.

Dr. Jos. Tominšek. (Konec prih.)

Dr. Jos. Tominšek je priobčil v lanskem letniku lista „Zeitschrift für die österr. Gymnasien“ interesantno študijo „Die Ziele des klassischen Unterrichtes und die Privatlektüre“, ki se odlikuje po zdravih nazorih in izpričuje o velikih pedagoških zmožnostih gospoda pisatelja.

„O slovenskem Štajerju v jožefinski dobi“. To zanimivo delce g. dr. Fr. Ilešiča, ki je bilo priobčeno v „Časopisu za zgodovino in narodopisje“, je izšlo kot ponatisk v posebni knjižici, ki se dobiva v knjigotržnici L. Schwentnerja po 40 h izvod.

Ksaver Šandor-Gjalski: Gjurgjica Agićeva. — Pripoviest. U Zagrebu. Naklada Maticе hrvatske. 1903. M. 8°, str. 230. (Zabavna knjižnica Maticе hrvatske*) Svesak CCLXVI—CCLXVIII. U Zagrebu. Tisak Dioničke tiskare. — Kadar pošlje g. Šandor-Gjalski novo povest med svet, se po pravici vzbudi splošno zanimanje. Nedvojbeno jo je vsakdo, ki je dobil knjigo v roke, z velikim zanimanjem čital ter radovedno hitel h kraju. — Radi priznavamo, da je tudi ta povest pisana tako interesantno, da človek z napeto pozornostjo spremlja razvoj njen. Mojstrski so opisane vse nevarnosti, katerim je izpostavljena mlada učiteljica v tujem malem kraju, kjer so tržani osvedočeni o svoji imenitnosti ter vedno pripravljeni vsakega tujca obrekovati. — Vmes so v povesti raztresene epizode, ki nam izborno rišejo malomestno življenje, vse napake, intrige in spletke, ki se v njih vrše, in razne opazke nam odkrivajo politične in društvene odnošaje, ki vladajo v teh trgih in mestecih. Ali ena stvar je, s katero se ne moremo nikakor sprijazniti. Vsa ta zloba je pretirana. Ako bi bil hotel g. pisatelj napisati pikro satiro, bi bil mogel nagrmaditi vse hudobije ter jih usuti na osebo uboge učiteljice. Ali, da bi resna povest mogla vzbuditi pravo spoznanje hrvaških razmer, tega nobeden človek, ki ga ne vodi tendencioznost, ne more verjeti. Si li moremo misliti, da so vsi faktorji takega mesteca od podžupana, sodnika, inženjerja do poslednjega pisarja, vsi avtonomni zastopniki, vsi učitelji, vsi trgovci in rokodelci breznačajne, brezvestne hulje, katerim ni bilo do drugega, nego da iz zavisti, neznanja brezsrčno napadajo, in v nesrečo tirajo bitje, ki ni nikomur ni najmanjšega zla storilo?! Recimo, da je podžupan bil hudobnež, zakaj so tudi sodnik, sodni pisar in drugi uradniki, zakaj so kolegi in koleginja, zakaj vsi zastopniki meščanov taki brezdušni klevetniki? Hrvatje morajo pač od-

kloniti tako sumnjo, kakor da so prebivalci njih malih mest sami nesramni brez-značajniki. Je li verjetno, da so vsi uradniki tako pasje ponižni, da celo sodnik pete liže podžupanu? Take razmere so kar nemogoče! — Tem nasproti so predstavniki poštenih ljudi edino družina spahije, velikega trgovca in sodni pristav — bore malo za kraj, ki ima v svojem središču podžupanijo, sodišče, šole i. t. d. In še ti se čudno vedejo po katastrofi, ki je zadela ubogo učiteljico. Ali niti vele-ugledni vlastelin, kateremu so uničili predmet iskrene ljubezni, se ne makne, da bi ožigosal na pristojnem mestu brezdušno postopanje podžupana in njegovih podrepnikov, niti milijonar Malešević ne stori nič v obrambo svoje poverjenice. Pa tudi oče njen, ki je vendar kot vojak navajen zastopati svoje pravice, prav nič ne izkuša rešiti časti svoje hišere. Edini Smiljanić je pripravljen jo braniti, ali njemu to zapreči smrt. Ves dogodek bi bil moral povsodi vzbuditi največjo senzacijo, in ni verjetno, da bi bila v kaki polucivilizovani državi vsa ta lopovska svojat mogla nadaljevati svoj umazani posel.

R. Perušek.

Viktor Car Emin: Zimsko sunce. Slika iz istarskoga života u 4 čina. U Zagrebu 1903. Izdala Matica hrvatska. M. 8°, 120 strani. (Zabavna knjižnica „Matica Hrvatske“. Svezak CCLXIX.—CCLXX.)

Matica hrvatska je izdala predlanskim neko povest iz istrskega življenja od istega pisatelja. V tej povesti se je izkazal pisatelj za spretnega stilista in zanimivega pripovedovalca. To pot si je izbral podobno snov, ki nam riše ljuti narodnostni boj med istrskimi šarenjaki, ki so sicer po imenu, pokolenju in tudi po jeziku Hrvatje, a po svojem mišljenju najljutejši sovražniki hrvaškega narodnega stremjenja. Sklicujejo se pri tem na zgodovino, na tisočletno prosveto italijansko in deloma na dejansko današnje stanje, ki je mnogo ugodnejše za renegate, ker so zaradi naprednejše prosvete tudi gmotno v boljšem položaju. Da se tamkaj širi odpadništvo, pri sedanjih razmerah ni čudno, kakor se nobeden Slovenec ne sme čuditi, ako se na Koroškem in Štajerskem ne samo meščani, nego celo kmetje svojevoljno ponemčujejo, ker jim niso oči zavezane in ker so vladajoči krogi slovenski mnenja, da so samo kmetje tisti del naroda, ki odločuje njegovo usodo, ne pomislijo pa, da je v narodnem življenju samo inteligencija oni kvas, ki je sposoben oživiti narodno življenje.

Snov te igre bi bila primerna za povest. Da se pa dramatizacija pisatelju ni posrečila, temu je pred vsem vzrok to, da je mršavo dejanje nezadostno za štiri čine. Dejanja je vse premalo; zato pa se širijo patriotske deklamacije, ki niso v nobeni pravi zvezi z jedrom dejanja. To je le niz poedinih prizorov, v katerih se večinoma razgovarjajo nekatere osebe in si pripovedujejo svoje nazore, ali bolje rečeno, nazore pisateljeve z jasno izraženo in pristransko naglašeno tendencijo. Kako bi moglo pečanje s starinoslovjem dovesti Kamila do tega, da je spoznal pristno hrvaštvo Istre, mi ni jasno, saj je ogromna večina vsega zgodovinskega gradiva v starem, srednjem in tudi novem veku pisana v tujem jeziku, posebno pa so zgodovinski spomeniki brez izjeme romanski. Pisatelj naj bi se bil zadovoljil z dejstvom, da je zemlja naseljena po ogromni večini s Slovani, da so, kakor kažejo imena šarenjakov, istotako večinoma renegati — ki niti svojega hrvaškega jezika še niso pozabili, nego se ga često v medsebojnem družinskem in sploh društvenem občevarju poslužujejo. Zgodovina, kultura in važnost italijanščine so poticala tako jaka, da ne moremo zameriti odpadnikom, kakor odpadništva ne moremo zameriti našim nemškutarjem. Pravi vzrok je mehka narava, hlapčevska ponižnost in neznačajnost narodnjakov, posebno inteligencije, ki je zakrivila žalostno stanje istrskega

Slovanstva. Renegatje govorijo vsi brez izjeme lepo hrvaščino. Ker je snov lokalizovana, bi bila bolj na mestu vsaj pri preprostih ljudeh domača čakavščina, voditelji odpadnikov pa bi morali med seboj govoriti italijanski. Prav lahko bi si bil poklonil pisatelj svojega nemškega gostilničarja Šanija, ki žlobodra nemško, italijansko, kolne pa slovensko. Poleg mnoge nezdrave sentimentalnosti, ki karakterizuje posebno Jelko in brata Nanda, nastopa tudi nekaj brezpotrebnih oseb. N. pr. nastop prorokovalke Andrijane, pozvane od Lojze, nikakor ne služi v čast hrvaški družbi istrski, saj je Lojza, navzlic pokornosti nasproti svojemu možu Mikuli, zastopnica hrvaške stranke.

R. Perušek.

Ljetopis društva hrvatskih književnika za god. 1903. Zagreb. Tisak dioničke tiskare. 1904. V. 8°, 57 str. Na prvem mestu tega letopisa je govor predsednika Iv. vit. Trnskega na V. glavni društveni skupščini dne 29. marca 1903. Društvo obstoji že štiri leta ter si je nabralo lepo glavnico. Predsednik navaja v tem govoru nekatere znamenitejše člane, ki so prispevali večje doneske. Sicer pa toži, da je ostalo mnogo društvenih prošenj, posebno do denarnih zavodov, neugodno rešenih. Tajnik Mihovil Nikolić poroča o delovanju društva, ki je na širokem temelju osnovano. Ono ima svojo čitalnico, knjižnico in deli podpore. Radi pičlo prihajajočih sredstev ne more otvoriti tečajev za analfabe in tečaje za tuje jezike so morali reducirati. Doslej imajo 4 odseke: beletristovski, novinarski, glasbeni in strokovnoknjižni. Beletristični odsek je priredil nekoliko predavanj ter je sklical dramske avtorje; s tem se je skušalo nekaj storiti za domačo dramsko umetnost. Poziv novinarskega odseka za osnovo zaklada, iz katerega bi se podpirali hrvaški novinarji in njih sirote, je našel malo odziva. Glasbeni odsek ni pokazal nič življenja. Strokovnjaki pa, ki imajo v Zagrebu svoja strokovna društva, so se slabo brigali za svoj odsek. — Upravni odbor je imel 19 redovitih in izrednih sej. V V. redni glavni skupščini se je sklenilo, izdati prvi letopis za prva 3 leta, ki je bil obenem spominski spis 400 letnice hrvaške književnosti. Na tem občnem zboru se je predložil važen predlog glede na ustvarjanje narodnih knjižnic. V to svrhu izdaje društvo „Hrvatske narodne razgovore“, o katerih je izšlo doslej troje knjig. Društvo ima svojo hranilnico „Vesno“, kateri je dovolil odbor kredita do 15.000 kron. — 1. februarja 1904. je štelo društvo 13 zakladnikov, 112 utemeljiteljev, 287 pravih in 69 izrednih članov. Ruski tečaj pod vodstvom g. Stj. Radića je štel 38, franc.-angleški pa pod vodstvom Gj. Jurčića 12 frekventantov. — Pristopili so društvu kot izredni članovi udje bivšega društva hrvaških umetnikov. — Društvo je kupilo biblioteko Vakonovićevo za 1200 kron (mnogo redkosti) ter začelo priprave za bibliografski leksikon. Bilanca je znašala za 1903. l. 63.778 K 49 h. (16.000 K zakladniki, 44.833 K 32 h utemeljitelji, 1048 vpisnina, 135 K podporna zaklada, 1744 K 17 h Marulićeva zaklada, 18 K predplačana članarina.) — Aktiva pa so bila 29.473 K 03 h gotovine, 18.000 K vrednostni papirji, 8328-89 K inventar, 3176-18 K knjižnica, 400 K posojila, 206-40 K jamčevina, 250 K podpore, torej deficita 3143 K 49 h. — „Vesna“ se imenuje v društvu hrv. književnikov posebna zadruga. Njen predsednik je dr. Stjepan Miletić, podpredsednik dr. Dane Gruber. Imovina znaša 15.884-12 K, dobiček 151-85 K za 1. leto, v 2. letu imovina okoli 30.600, dolg okoli 30.000 K, dobiček 600 K. — Dr. Stjepan Ortner izveščava o ljudskih knjižnicah. Izvestje obsega pravilnik ljudskih knjižnic, napotek za njih snovanje, delovanje različnih odborov, da se utemelje knjižnice, ter doneske in darove. Predno je glavna uprava začela svoje delo, je bilo v zagorskih krajih 27 ljudskih knjižnic; za delovanja glavne uprave je pristopilo iz vseh pokrajin 112 ljudskih knjižnic.

R. P.

Koncert „Glasbene Matice“ dne 8. januarja je podal razen Mokranjčevih narodnih vseskozi češke skladbe. Dobro znani imeni Zděnka Fibicha in Antona Dvořáka sta se vrstili z novima imenoma Bogumila Vendlerja in Vitěslava Nováka. Novák se je oglasil to pot prvič na slovenskem koncertnem odru, to pa z mahovitim uspehom, zasijalo je njegovo ime ob prelestni baladi op. 23. „Nesrečna vojna“, zloženi za mešan zbor in orkester. Realističnost Novákovega izražanja in slikanja kaže Nováka kot temperamentnega duha, hkratu kot virtuoznega orkestratorja, ki je ustvaril v svoji baladi delo čudovito krasnih potez, muziko, ki oživilja, ker vnema in uzadovoljuje. Blesteči uspeh Novákovke balade je zasenčil to pot samega Dvořáka, od katerega se je proizvajala njegova zadnja zborovska skladba „Slavnostni spev“, prigodna skladba za mešan zbor in orkester, op. 114., zložena v proslavo prijatelja dr. Theuererja v ljubkem, na milobo klasikov spominjajočem slogu. Druga točka Dvořákovke provenience „Rondo“ za violončelo ob spremljajočem orkestru, op. 94., je zanimala kot vmesna orkestralna točka, s katero si je pridobil solist g. J. Kraus za svojo vsekakor dobro in marljivo igro mnogo prijaznega odobravanja. Bogomila Vendlerja moški zbor „Zvesta ljubica“ nima toliko muzikalne kakor tehniške vrednosti. Priučena z odlično vestnostjo je uzadovoljevala koncertna ta točka po preciznosti, s katero jo je proizvedel zbor. „Pomladna romanca“ Zděnka Fibicha je vzeta iz starejšega repertoarja „Glasbene Matice“; budila je s svojo živahno in čvrsto melodiko, ki diči k veličastni mogočnosti se stopnjujočo skladbo, spomine na lepo epizodo Matičnih dunajskih koncertov, v katerih spored je bila uvrščena. „Srbsko-makedonske narodne pesmi iz Ohrida“ so nam nov venec ritmiški in melodiški markantnih cvetov narodnega blaga, ki jih je znal St. Sl. Mokranjac uporabiti mojstrski v svoje po eleganci in svežem konceptu se odlikujoče zborovne skladbe.

Proizvajanje koncerta je bilo vseskozi neoporečno, saj je nastopil „Glasbene Matice“ zbor in vodil ga je mojster Hubad, dva činitelja, katerih renomé in vestnost osigurata uspeh. Kot solista sta nastopila gospodična Mira Dev, ki si je s svojim milim, jasno — čistim petjem utrdila dobro svoje ime kot zanesljiva in simpatična pevk, in pa operni pevec gospod Julij Betetto, basist mogočnega in blagodonečega glasu.

Dr. V. Foerster.

Slovensko gledišče. A. Drama. „Martin Krpan“, izvirna dramska pri-povedka v 5 dejanjih s petjem, godbo in plesom, po narodnih pravljicah in pripovedkah spisal Ignatus.

Pisatelj „Neznanec“ se je hitro izpremenil v znanca! Jaz sem se čudil, kako je mogel kdo, ki je videl „Martina Krpana“ uprizorjenega, sploh še dvomiti o avtorju. Gospod Govekar ima navado, da odpre vse registre pri orglah — to smo opazili pri prejšnjih njegovih dramah, tega načela se je držal tudi pri „Martinu

Krpanu". To je značilno zanj; a da dela tako, mu spričo naših razmer niti zameriti ne moremo! Na ta način doseže pisatelj, da ugaja vsakemu nekaj, da se ne vrača nihče popolnoma nezadovoljen iz gledišča, z drugimi besedami: da ima igra uspeh. Da pa so zapele v „Martinu Krpanu“ tudi piščali, ki jih pri Govekarjevih dramah doslej nismo bili navajeni, priznavamo radi ter označujemo to drage volje kot napredek!

V umetniškem oziru se občuti seveda kot nedostatek, da pogrešamo v „Martinu Krpanu“ enotnega tona, zlasti ako pomislimo, da je hotel g. Govekar napisati to pot dramo višje vrste. V prvem dejanju se mu je ta namen lepo posrečil, manj pa v ostalih. Neko disonanco provzroča, ki je neprijetna, da so nekateri prizori pisani, rekli bi, v drugačnem žanru nego drugi, in zdi se, kakor bi bili različni prizori dozoreli pisatelju pod vplivom različnih vzorov. Gospod pisatelj se tega morda niti zavedal ni, in Bog ne daj, da bi nas kdo tako razumel, kakor da bi igra ne bila izvirna! Vsebina igre je razen tistega neznatnega, kar je prišlo od Levstika vanjo, popolnoma originalna in se tiče gorenja opazka le načina, kako je gospod Govekar samo ob sebi originalno snov obdelal. Da, v nečem bi si bil želel jaz celo manj originalnosti; jaz bi si želel, da bi bil spravljen g. Govekar na oder Levstikovega Krpana, in odkritosrečno obžalujem, da tega ni storil. Martin Krpan ne bi smel po moji misli nikdar priti v Ježeve manire! Levstikov Krpan je sin onega bistrornega, dovtipnega naroda, čigar sin je bil Levstik, ki ga je ustvaril, sam. S takim Krpanom bi se dalo na cesarskem dvoru navzlic njegovi preproščini vse drugače govoriti, nego se govori zdaj, in če bi bil g. Govekar uporabljal Levstikov fini humor, bi bilo tudi zadnje dejanje lahko na oni znatni višini, do katere se je v prvem popel; tako pa zija med obema — velik prepad.

Trditev, da je Martin Krpan simbolistiška drama, je treba umevati pač „cum grano salis“. Je simbolistiška in ni! Radi priznavamo to lastnost prvemu dejanju. Seveda bi učinkovalo tudi prvo dejanje vse intenzivneje, ako bi bil koncentriral pisatelj satiro in persiflažo na gotove stvari, tako pa človek večkrat ne ve, kam meri in kaj namerava.

Mnogi domisleki v igri so jako dobri, nekatere stvari pa se zde meni absurdne. Martin Krpan — kralj! Zakaj ni g. Govekar sledil raje Levstiku? Saj ni že Levstikov Krpan nič drugega nego simbol našega naroda, ki se ga radi spomnijo, kadar jim je treba njegove moči, kadar pa se mu treba izkazati hvaležnega, iščejo vse mogočih pretvez!

V tehničnem oziru se igri ne da kdovekaj prerekati. Pozna se ji, da jo je pisal večš dramatik. Le zadnje dejanje bi se moralo predelati. Tu je na odru toliko oseb, ki ne vedo kaj početi, da je gledalcu prav mučno, tem bolj, če igralci niso toliko zavzeti za stvar, da bi zatrli dolgočasje, ki se jim čita na obrazu.

Uprizoril se je „Martin Krpan“ doslej trikrat, in sicer dne 6., 7. in 15. jan. Vselej je bilo gledišče natlačeno polno.

Dva lepa večera, ki nam ostaneta trajno v prijetnem spominu, imamo zahvaliti gostovanju gospoda Andrije Fijana, ravnatelja deželnega gledišča v Zagrebu. G. Fijan je nastopil dne 19. januarja v vlogi „Hamleta“, dne 21. januarja pa v Otona Ernesta drami „Učitelj Lanovec“ kot Jan Fleming. Gosp. Andrija Fijan je velenadarjen igralec, ki razpolaga z izredno množino umetniških sredstev, s katerimi razgrinja pred gledalcem svojo dušo, svoje čuvstvovanje. Njegove kretnje, njegove geste, modulacija njegovega glasu, s kako finim čutom je poudarjeno vse, kaka plemenitost je v vsej njegovi igri! Veliko smo že videli Hamletov, a tako po-

polnega še ne! Ves dušni proces svojega junaka nam je predložil gospod Fijan z nenavadno plastiko in z neodoljivo silo nam je posegal v srca, pretresal nas in nas omamljal! Nič manjši ni bil gospod Fijan v vlogi Fleminga. Hvaležni smo mu za izredni umetniški užitek, ki nam ga je naklonil ta dva večera, in od srca želimo, da bi ga kmalu zopet videli na našem odru!

Razen navedenih predstav smo imeli zadnji čas še sledeče: Dne 26. decembra l. l. so predstavljali popoldne „Pepelko“, zvečer pa „Rokovnjače“, a „Pot okoli zemlje v 80 dneh“ so uprizorili dne 30. decembra l. l. in pa dne 1. in 6. januarja t. l., in sicer zadnji dan kot popoldansko predstavo.

B. Opera. Na Novega leta dan popoldne so peli šestič „Dijaka prosjaka“, dne 3. januarja tretjič „Onegina“, a dne 10., 17. in 24. januarja kot noviteto slavnoznano Thomasovo „Mignon“.

Oceno te opere prinašamo iz drugega peresa neposredno za tem počitlom
Dr. Fr. Zbašnik.

Mignon. Opera v 3 dejanjih Ambroisa Thomasa.

Zapela je sedaj tudi na našem odru mala Mignon, to nežno dekliško čudo, katero je podal svetu Goethe v toli ljubki in značilni obliki, da ostane nje osebnost neizbrisna v spominu vsakemu, kdor je Mignonino pripoved čital ali je o njej vsaj slišal. Thomas pa je znal vdihniti tej melodični duši muziko, spravil jo je na oder, ž njo pa sebe v vrsto znanih skladateljev, v katerih vrsti se vzdržuje, odkar so leta 1866. prvič peli Mignon v Parizu. Ni dvoma, da se ohrani Thomas z Mignono, dočim mu ni bilo enake sreče drugim njegovim operam, v slavi še poznejše dobe hitro se vrstečega razvoja glasbe, saj je v Mignonini glasbi plemenitost in topla glasbena čuvstvenost. Thomas spada že med zgodovinske skladatelje (rojen 1811. v Metz, umrl 1896. v Parizu), oblika njegovega dela je antikvirana, je iz dobe romantikov. Vendar je bil Thomas v vrsti romantikov prvak vodilnega pomena; to kaže že njemu lastni način spretnega karakteriziranja posameznih osebosti, ki oživlja delo in ki daje še danes Thomasu pozornosti vredno prednost. Z romantiki ima Thomas skupno bujno cvetočo in blagoglasno melodiko, ki jo plemeniti želja, buditi besedilu primerno poetičsko razpoloženje. Ne manjka mu dobrosrčnega humorja, najodličnejši pa je, ko ubere tone globoke sentimentalnosti, s katerimi je znal napojiti pesmi Mignone same in izmed katerih ostanejo pesmi, kakor domotožna: „Poznaš li deželo, kjer oranže cveto“, ali sanjava pesem „Lastavicam“ prave klasiške vrednosti, ki so pisane s krvjo gorko in resnično čutečega, od bolesti razvnetega srca.

Predstava Mignone je bila skrbna, saj ima slovenska opera ravno letošnjo sezono vrsto solistov, s katerimi se more ponasati, da so ne le glasovno, marveč tudi muzikalno odlične moči, kakor pred vsem gospo Skalovo (Mignon), gospode Ouřednička (Lothario), Orželskega (Wilhelm Meister) in Peršla (Jarno). Prav dobro so se jim pridružili v manjših vlogah gđc. Klemens (Filina) in gospodje Lebeda (Laertes) in Betetto (Friedrich).

Dr. V. Foerster.

Nova hrvaška opereta. Skladatelj g. F. S. Vilhar je uglasbil novo opereto „Obitelj Klafsatić“, za katero sta pisala libreto gg. Grand in Budalić. Glasbeniki hvalijo to skladbo kot najboljšo muzikalno delo našega rojaka.

„Letoviščniki“, tako se imenuje nova drama Maksima Gorkega, ki se uprizori najprej v gledišču Solovceva v Peterburgu. Dejanje se vrši na letovišču nedaleč od ene izmed ruskih stolic.

Rad. P-n.

Stanislav Przibyszewsky, znani dramaturg in vodja poljskih dekadentov, je spisal novo dramo pod naslovom „Srebrna poroka“.

Rad. P-n.

Med revijami

„Zvonček“, list s podobami za slovensko mladino, je nastopil svoje VI. leto. „Zvonček“ pod skrbnim vodstvom gospoda E. Gangla od leta do leta vidno napreduje. Ljubezen do naše dece zahteva, da pridno podpiramo list, ki mu je glavni namen, blažiti mlada srca, bodriti jih k lepemu in dobremu ter polniti jih z nedolžnim veseljem. Velika je požrtvovalnost, s katero vrši „Zvonček“ urednik svojo ne baš lahko nalogo, in od srca želimo, da bi si priborila ta požrtvovalnost ono priznanje, ki ga zasluži. Nobena slovenska hiša, kjer je šolska mladež, bi ne smela biti brez tega najboljšega našega mladinskega lista!

„Omladina“. To lepo uspevajoče glasilo narodnoradikalnega dijaštva prinaša tudi leposlovne priloge, ki jih z veseljem pozdravljamo, ker je videti, da se porajajo novi talenti.

„Učiteljski Tovariši“ se je izpremenil z novim letom v tednik in je nastopil obenem svoj petinštirideseti letnik. Vrlemu glasilu upravičenih teženj jugoslovankega učiteljstva želimo najlepših uspehov!

„Nada“, prvi slovenski list za leposlovje, pouk in zabavo v Ameriki. To je naslov in obenem smer novemu slovenskemu listu, ki ga smatramo za dokaj važen pojav v življenju naših bratov v Ameriki. Prva številka tega lista, ki je izšla v decembru 1904, prinaša sicer same prevode iz angleščine, a nadajamo se, da mu sčasoma tudi izvirnih prispevkov ne bo nedostajalo. Cena listu za Evropo je: za celo leto K 10, za pol leta K 5. Uredništvo in upravišništvo: Jos. Poljanec in Iv. Mulaček, 702 Hoomis Street Chicago, Ill.

„Tamburica“ je naslov hrvaškemu tamburaškemu zborniku, ki ga izdaje in urejuje že drugo leto g. Janko Stjepušin v Sisku. Temu je pošiljati naročnino, ki znaša na leto 8 K. „Tamburica“ prinaša razen poučnega in zabavnega čtiva vsako pot po najmanj eno tamburaško partituro.

Splošni pregled

† Ivan Nep. Resman. Po kratki bolezni je umrl dne 5. januarja v Ljubljani gospod Ivan Nep. Resman, umirovljeni postajni načelnik južne železnice, pesnik in velik rodoljub slovenski. Z rajnikom smo izročili materi zemlji človeka, kakršnih, kar se tiče značaja in iskrene ljubezni do naroda, žal, ni preveč med nami. Mnogo bridkega je užil v življenju kot kazen za neustrašenost, s katero je kazal svoje narodno mišljenje, celo v pregnanstvo je moral, a vse to ga ni izpremenilo, niti mu skalilo dobre volje ali veselja do pesnikovanja. Njegove pesmi so izšle večinoma v „Ljubljanskem Zvonu“. Najboljše od teh je odbral ter jih izdal pod naslovom „Moja deca“. Pripravljaj se je, da izda tudi še drugi zvezek. Ko je v svoji zadnji, v „Ljubljanskem Zvonu“ natisnjeni pesmi pozival smrt, da naj stopi bliže k njemu, če je prišel njegov čas, pač ni mislil, da se mu bela žena tako naglo odzove, da bi se mglo skoro zdeti, da je v tajni slutnji spesnil one vrste. Po čemer se je rajni Resman posebno odlikoval, je to, da svojega rodoljuba ni kazal samo v be-

sedah, ampak tudi v dejanju in da je imel vedno odprte roke, kadar je bilo treba podpirati kako dobro stvar! Blagemu rodoljubu blag spomin!

† **Dr. Matija Prelesnik**, znani pisatelj, je preminil v noči od starega na novega leta dan. Njegovo pisateljsko ime je bilo Bogdan Vened. Za „Dom in Svet“ je spisal več daljših povesti, tako leta 1902.: „Nesrečno zlato“, l. 1903.: „Naš stari greh“, l. 1904.: „V smrtni senci“, a za letos je pripravil povest: „Veneta“. Zadnje tri povesti je zasnoval kot trilogijo, torej kot nekako celotno delo. Že kot bogoslovec je spisal daljšo epično pesem „Ženitev vojvode Ferdulfa“, ki je izšla v Knezovi knjižnici. Rajni Prelesnik je bil koncilijanten človek, kakršnih ni mnogo med mlajšimi duhovniki, in obžalujemo tudi zaradi tega njegovo smrt, ker je bilo pričakovati, da napiše še marsikaj dobrega. Bodi mu zemljica lahka!

Biskup Strossmayer bo praznoval 4. februarja t. l. svoj devetdeseti rojstni dan. Velikemu rodoljubu in pospeševalju umetnosti kličemo i mi iz dna duše: Še mnogo let!

Predavanja „Prosvete“ v „Mestnem domu“, ki smo jih bili napovedali v zadnjem listu in ki so se vršila v prvi polovici januarja, so v vsakem pogledu krasno uspela. Kako mojstrsko je obvladal in obdelal gospod Grošel težko materijo, kako lepo je razsnoval in razpletel vse gradivo, a ga zaokrožil zopet v dovršeno, rekli bi, umetniško celoto! Da je našel gospod predavatelj toliko hvaležnih poslušalcev, naj mu bo plačilo za njegov trud!

Dijaško umetniško društvo „Vesna“ na Dunaju namerava prirediti za Veliko noč v veliki dvorani „Mestnega doma“ v Ljubljani umetniško razstavo. Društvo „Vesna“, ki ima med svojimi člani odlične talente, zastopa svojo posebno umetniško smer in priredi v skladju s to smerjo razstavo v narodnem slogu. Veselimo se te ideje, ker si obetamo od nje mnogo umetniškega užitka.

Jugoslovanska umetniška zveza „Lada“. Jugoslovanski umetniki, ki so se udeležili razstave v Zofiji, so osnovali na svoji svečani skupščini zvezo jugoslovanskih umetnikov ter ji nadeli ime „Lada“. Kralj Peter je na pozdrav mladega društva odgovoril s prisrčnimi besedami.

Afera Kumičić-Krstinić v hrvaški literaturi. Leta 1902. je začel izhajati Kumičićev roman „Kraljica Lepa“, drugi del cikla romanov, ki ga je nameraval spisati lani umrli hrvaški romancier. V njem je hotel naslikati politiko štirih mest, ki so v zgodovini največ vplivala na hrvaške dežele: Dunaja, Rima, Budapešte in Benetk. Prvi del je bil izšel l. 1893; v njem je opisal dunajsko-avstrijsko politiko, ki je delala seve na škodo Hrvatov; bil je to zdaj tudi Slovencem dobro znani roman „Urota Zrinjsko-Frankopanska“. Ali pesniku je iztrgala smrt poprej pero iz roke, predno je mogel dovršiti celi nameravani ciklus. Le drugi del je bil še napisal, zgoraj omenjeno „Kraljico Lepo“. Ko je izšla, jo je sprejel ves narod s tistim oduševljenjem kakor pred 9 leti „Uroto“; samo edinec je vstal, duhovnik dr. Fran Binički, ter očital pisatelju dva greha. Prvič, da je „Kraljica Lepa“ protikatoliško delo — Kumičić je opisal v njej vatikansko politiko napram Hrvatom, posebno njegovo naklonjenost napram slovenski službi božji — in drugič, da je celo delo plagijat. Prof. Pavel Krstinić je bil namreč poslal pred 10 leti Matici Hrvatski rokopis trilogije „Petar Svačić“, ki pa se je pozneje izgubil, tako da je moral njegov pisatelj pred letom vnovič napisati svoje delo ter je tako obelodaniti. V tistem času pa je bil Kumičić odbornik Matice. Zato je napadel dr. Binički Kumičića, češ, da je gotovo tedaj bral Krstinićev rokopis, morda da ga oceni in presodi za Matico, in ker ima baš „Petar Svačić“ isti predmet kakor „Kraljica Lepa“, je takoj postavil smelo hipo-

tezo, da je Kumičičev roman samo plagijat Krstiničevega dela. — Kumičič se za te očitke ni dosti brigal; ko pa je umrl lanskega leta, ni miroval Binički, ampak je vnovič začel v obširnem članku v sarajevski „Vrhbosni“ dokazovati svojo trditev. Odgovorila mu je Kumičičeva žena ter branila poštenost svojega moža, v najnovejšem času pa je posegel v polemiko sam prof. Krstinič ter se postavil ob stran Biničkovega... Vsa afera je efemernega značaja in ne bo dolgo vznemirjala ljudi. Za trezno misleče je tudi afera Kumičič-Krstinič že odločena. Zakaj na korist prvemu govori mnogo dokazov: Kumičič je bil gotovo poprej zamislil osnovo celega cikla, predno je izdal prvi del, tedaj tudi predno je bil čital Krstiničevo delo; ako pa je morda v resnici porabil Krstiničev rokopis — ali je zato plagiral? Boljši od slabšega? Dobro pravi v svoji letošnji 9. številki „Obzor“: „Ali je Raffael prvi, ki mu je prišla ideja, da slika madone?“ In vendar ni zato plagijator, če je porabil drugih sujete, ki so večno isti!

Oskar Kamenshek.

Leonid Andrejev, moderni ruski pisatelj, je napisal pred kratkim dve povesti: „Prikazni“ in „Rdeči cvet“. Prva povest je vzeta iz življenja umobolnih, druga pa obdelava v 17ih odstavkih večidel strašne prizore, ki jih provzroča vojna.

Rad. P-n.

„Po plesu“ in „Božja volja in delo človeških rok“ to sta dve najnovejši povesti grofa Leva N. Tolstega. V obeh razpravlja in utemeljuje Tolstoj svojo znano misel: da biva v človeku od Boga vanj položeni glas vesti, ki vodi in opominja človeka pri vseh njegovih delih.

Rad. P-n.

M. Gorkij je prečital nedavno v Peterburgu v krogu svojih prijateljev svojo novo povest „Straža“.

Rad. P-n.

Petdesetletnica književnega delovanja VI. J. Lamanskega. O novem letu je slavil glasoviti ruski učenjak, slavist Vladimir Ivanovič Lamanskij, petdesetletnico svojega plodonosnega književnega delovanja.

V. J. Lamanskij se je rodil l. 1833. in se vpisal, dovršivši gimnazijske študije, l. 1850 v petrogradsko vseučilišče.

Svoje nauke je dovršil l. 1854. in izdal pri tej priliki konec tega leta prvo svoje znanstveno delo „O zbornikje narodnih južnoruskih pjesen“, ki je zbudilo takoj splošno zanimanje in pozornost v vseh učenjaških krogih. Leta 1864. je bil imenovan za profesorja na petrogradskem vseučilišču, katero službo je opravljal celih 35 let. Leta 1899. je bil izvoljen v priznanje svojih zaslug za člana ruske akademije za oddelku za ruski jezik in književnost.

Od časa, ko je Lamanskij izdal prvo svoje znanstveno delo, je poteklo že 50 let in ves ta čas je posvetil znanosti in prosveti ter blaginji ruskega naroda in vsega Slovanstva.

S svojo nenavadno nadarjenostjo in temeljito naobrazbo, kakor zlasti s svojo izredno marljivostjo se je skoro popel v prve vrste ne samo ruskih književnikov in učenjakov, marveč slovanskih vobče.

Njegova razprava „O razprostranjenju znanja v Rusiji“ in disertacija „O Slovanah v Mali Aziji, Afriki in Španiji“ ste epohalni deli, ki jima ni primere v književnosti slovanski. V. J. Lamanskij je eden izmed prvih in najboljših poznavalcev Slovanstva in slovanskega vprašanja, zlasti pa slovanske književnosti in narodne in politične zgodovine narodov slovanskih. Njegove razprave o staroslovenskem jeziku, njegovi članki o odnošajih zapadnih in južnih Slovanov, njegova raziskavanja starih slovanskih rokopisov itd. izpričujejo ne le obsežno znanje, marveč tudi plamtečo ljubezen do vsega, kar je slovansko. Prožet z idejo slovanske vzajemnosti, je stal od

prvega hipa v prvih vrstah slovanskega gibanja na Ruskem. Kot član „Slavj. blag. občestva“ je v sedemdesetih letih z besedo in dejanjem vplival na rusko javnost v prilog slovanskim bratom na Balkanu; da se je Rusija odločila za osvoboditev Bolgarov turškega jarma, je največja zasluga imenovanega društva in ž njim tudi Lamanskega.

V tem času je tudi pisal razpravi „Rossija uže tjem polezna Slavjanam, čto suščestvujet“ in „Moguščestvo Turok-osmanov v Evropje“, ki sta mogočno vplivali na javno mnenje na Ruskem in med ostalimi Slovani.

Lamanskij ni samo učenjak, ki živi zgolj svojim knjigam in vedi, on je tudi navdušen Slovan, ki objema z gorečo ljubeznijo vse Slovanstvo; to izpričuje vse njegovo življenje. Zato ga pa tudi pozdravlja ob njegovem jubileju ne samo Rusija, marveč tudi vse Slovanstvo.

R. Pustoslemšek.

Prevodi slovenskih pisateljev v angleščino. Lansko leto je izšel zadnji zvezek velikankega dela „Te Universal Antology“, ki obsega vsega skupaj 36 knjig. Namen zbirke je, podati v primerno malo knjigah takorekoč literaturo vsega človeštva. Vsi boljši pisatelji od „očeta“ Homerja do modernih novelistov so zastopani v tej res občudovanja vredni publikaciji, kakršne so zmožni samo podjetni Angleži. V XXIX. zvezku dobimo razen prevodov iz hrvaščine, ruščine, češčine, slovaščine tudi naše pisatelje: Erjavca („Ni vse zlato, kar se sveti“), Funtkove „Luči“ ter Janka Kersnika spis „The Peasant's Leath“ (Kmetova smrt). Slovenski oddelek obsega vsega skupaj 20 strani. Tako smo torej prišli s svojimi literarnimi deli v dotiko z Angleži! Kdo je prevode oskrbel, mi ni znano. Delo je uredil in izdal knjižničar britanskega muzeja v Londonu, Richard Garnett. Pomagala sta mu poleg drugih tudi Léon Vallée od Bibliothèque Nationale v Parizu in prof. Alois Brandl v Berlinu, ki je preiskal ondotno kraljevsko in vseučiliščno knjižnico. Cena vseh knjig mi ni znana natanko; če se ne motim, znaša okolo 500 K. Med hrvaškimi pisatelji imajo svoje spise prevedene: Kalinčak, Preradović („Slovanom“), Šandor-Gjalski. Izmed drugih Slovanov so zastopani: Tolstoj, Čech, Čehov, Hurban-Vajansky, Ljubisa, Sčépan, Mitrov, Ostrovskij, Poljanski, Ševčenko, Vrchlický.

—h.

Iz Amerike. V St. Paulskem semenišču (St. Paul, Minne.) študira letos 18 Slovencev, ki imajo svoje literarno in debatno društvo „Baraga“. — Profesor dr. Seliškar uči že četrto leto filozofijo (kozmozologijo in psihologijo) v filozofskem oddelku in je zelo priljubljen med profesorji in učenci. Njegove lekcije so jako zanimive.

—h.

Nobelove nagrade. Za leto 1904. so se razdelile Nobelove nagrade tako-le: za fiziko jo je prejel profesor na zavodu „Royal Institution“ v Londonu lord Raleigh, za kemijo profesor na „University College“ v Londonu William Ramsay in za fiziologijo in medicino profesor na vojaški medicinski akademiji v Peterburgu Ivan Petrovič Pavlov. Nagrada za slovstvo se je razdelila, in sicer je dobil polovico francoski pesnik Mistral, polovico pa član španske akademije Ivre Echegaray.

—a—

